

UiT Norges arktiske universitet

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning

Å sprite, eller ikke sprite?

En mikrososiologisk observasjonsstudie av smittevernsrutiner i det offentlige rom.

Eline Isaksen Wiik

Kandidatnummer 2

Masteroppgave i sosiologi ved lektorutdanningen trinn 8-13. SOS-3981 Mai 2022

Innholdsfortegnelse

Forside.....	1
Innholdsfortegnelse	3
Forord	5
Sammendrag	7
1.0 Innledning	9
1.1 Valg av tema	9
1.2 Faglig og samfunnsmessig relevans	10
1.3 Problemstilling og forskningsspørsmål	10
1.4 Tidligere forskning og litteratursøk	12
1.5 Oppgavens oppbygning	12
2. 0 Teori	13
2.1 Goffmans teorier om sosial samhandling	14
2.2 Teorien om rasjonelle valg	21
3.0 Metode	24
3.1 Metodisk tilnærming – en kvalitativ observasjonsstudie	24
3.2 Ikke-deltagende, skjult, strukturert observasjon	25
3.3 Utvalg	27
3.4 Gjennomføring og analyse av data	28
3.5 Relabilitet, validitet og overførbarhet	30
3.6 Forskningsetikk	31
4.0 Empiriske resultater	32
4.1 Beskrive av fysisk setting med bilder.....	33
4.1.1 Bilder	35
4.2 Åpning av den sosiale situasjonen	36
4.3 Gjennomføringen av den sosiale situasjonen	38
4.4 Lukking av situasjonen	42
4.5 Oppsummering	44
5.0 Analyse av empiri	44
5.1 Mennesker som benytter seg av sprit	45
5.2 Mennesker som ikke benytter seg av sprit	55
5.3 Oppsummerende diskusjon	60
Modell 5.1	61
6.0 Oppsummering og konklusjon	67
Kildehenvisning.....	70
Vedlegg 1 – Skjema for strukturert observasjon	72

Forord

Etter fem år som lektorstudent på lærerutdanningen ved Universitetet i Tromsø, markerer denne masteroppgaven slutten på mitt studieløp. Jeg har utviklet meg faglig og vokst mye gjennom disse fem årene. Å skrive en masteroppgave i sosiologi har vært interessant og lærerikt. Det har i tillegg vært krevende og med en bratt læringskurve, spesielt med tanke på at jeg har gått gravid gjennom det hele.

Jeg vil først og fremst vise min takknemmelighet til min tålmodige og positive veileder Gunnar C. Aakvaag. Med gode, konstruktive og presise tilbakemeldinger gjennom oppgavens utvikling, har jeg lært mye om hvordan et slikt arbeid kan utføres på en hensiktsmessig måte. Jeg setter utrolig stor pris på det gode samarbeidet, alle faglige diskusjoner og all kunnskap som jeg sitter igjen med.

Jeg vil også takke mine fantastiske medstudenter og venner. Studietiden og oppholdet i Tromsø hadde vært langt fra det samme uten de fine stundene og all latteren sammen med dere.

Til slutt vil jeg takke familien min, spesielt mamma og pappa som alltid er der for meg og heier på meg. Takk for all hjelp, støtte og motivasjon gjennom hele utdanningsløpet, og alle viktige faglige, og ikke faglige samtaler i forbindelse med masteroppgaven. Jeg er så takknemlig for at jeg har akkurat dere på laget mitt. Jeg hadde nok ikke klart dette uten dere.

Sammendrag

Temaet for denne masteroppgaven er smittevernshåndtering i mikrososiale situasjoner i det offentlige rom ved en helseinstitusjon. Problemstillingen oppgaven ønsker å besvare er «Hvilke uformelle mikrososiale mekanismer påvirker om individer følger opp smitteverntiltakene ved en helseinstitusjon?» Problemstillingen er konkretisert tre forskningsspørsmål for å finne ut hva som skjer i denne situasjonen, hvordan sosiale mekanismer i forbindelse med smittevernshåndtering kommer til syne, og hvorfor noen velger å benytte seg av håndspit, mens andre velger å ikke benytte seg av håndspit.

For å kunne tilnærme meg et svar på problemstillingen har jeg gjennomført ikke-deltagende, skult, strukturert observasjon. For å analysere de empiriske funnene benyttes et mikrososiologisk teoretisk rammeverk. Teorier som Goffmans mikrointeraksjonistiske perspektiv, og teorien om rasjonelle valg står sentralt.

Analysen viser at det foreligger ulike situasjonsdefinisjoner, hvor aktørene tar i bruk ulike mekanismer for å gjennomføre den sosiale situasjonen de står ovenfor. Her kommer faktorer som håndtering av medbrakte objekter, kø, handlingsmønster, grupperelasjon og reparasjonsarbeid til syne. Menneskene bruker ulike mekanismer for å gjennomføre situasjonen i forbindelse med om de benytter seg av håndspit, eller ikke.

Hovedfunnet er at det foreligger to ulike situasjonsdefinisjoner hvor det er flere sosiale faktorer og mekanismer som spiller inn på om individer velger å benytte seg av håndspit eller ikke, og på hvilken måte disse kommer til syne. Jeg har utviklet en teoretisk modell som går ut på at aktøren kommer inn i bygget, observerer situasjonen i inngangspartiet og for en oppfattelse om situasjonsdefinisjonen (Se modell 5.1). Deretter benytter de ulike sosiale mekanismer for å gjennomføre situasjonen ettersom hvorvidt de oppfatter om situasjonen tilsier at det er sosialt akseptert å være gratispassasjer, eller ikke.

1.0 Innledning

1.1 Valg av tema for mastergradsoppgaven

Temaet for denne masteroppgaven er smittevernshåndtering i mikrososiale situasjoner i det offentlige rom ved en helseinstitusjon. Oppgaven er en mikrososiologisk studie av de uformelle sosiale mekanismene som påvirker hvorvidt individer benytter seg av håndsprit eller ikke, i en sosial situasjon i det offentlige rom ved en helseinstitusjon.

Etter flere år som lektorstudent ved UiT med sosiologi som hovedfag, har jeg vært innom flere interessante sosiologiske felt. Helt siden jeg ble introdusert for sosiologien har det mikrososiologiske aspektet ved faget interessert meg. Etter å ha gjennomført flere ulike universitetsemner i sosiologi gjennom utdanningsperioden, sitter jeg igjen med et inntrykk av at mikrososiologien ikke nødvendigvis er den delen av faget som står i sentrum. Selv om innholdet i emnene har berørt mikrososiologisk teori, har hovedvekten vært på makrososiologien eksempelvis i forbindelse med større institusjoner og sosiale systemer. I bakgrunn av dette har jeg blitt enda mer interessert i å vektlegge viktigheten og relevansen av å studere empiri og teori innenfor det mikrososiologiske feltet. Viktigheten og kompleksiteten av menneskers hverdagsliv og de sosiale mekanismene som finner sted i mindre sosiologiske situasjoner, har skapt en så stor interesse for meg at jeg velger å sentrere masteren min rundt dette temaet. I tillegg er ansikt-til-ansikt samhandling den plattformen hvor sosialt liv finner sted, noe som gjør at denne studien vil være nyttig i forbindelse med utviklingen av mikrososiologiske feltet.

Da koronapandemien brøt ut ved begynnelsen av 2020, resulterte det i store endringer for menneskers og deres hverdagsliv. Det at de sosiale normene, reglene, mellommenneskelige interaksjoner og sosiale situasjoner endret seg så drastisk, medførte konsekvenser for befolkningen på flere sosiale plan i deres hverdag. Med et sosiologisk blikk har det vært interessant å følge med på hvordan samfunnsmedlemmer handlet i det offentlige rom i møtet med normene relatert til smittevernshåndtering, og hvilke sosiale mekanismer som kom til syne i disse situasjonene. Det er interessant å undersøke spenningen og forholdet mellom de formelle tiltakene etablert av diverse nasjonale etater, og det som skjer i det uformelle hverdagslivet hvor disse tiltakene skal iverksettes og tre i kraft. Et aspekt ved dette er hvordan

gratispassasjerproblemet kommer til syne i forbindelse med det kollektive godet, noe som gjør at jeg er interessert i å se hva som påvirker om individer er, eller ikke er gratispassasjerer. De uformelle sosiale mekanismene er viktig for å forstå dette, noe som gjør denne studien relevant. Dette vekket min sosiologiske interesse for temaet, og jeg har dermed valgt å forske på menneskers handlingsvalg når det kommer til smittevernshåndtering i sosiale situasjoner i det offentlige rom i denne mastergradsoppgaven.

1.2 Faglig og samfunnsmessig relevans

Når en velger å studere et sosiologisk tema, er det viktig at temaet har både faglig og samfunnsmessig relevans (Everett & Furueth, 2012, s.16-17). I forbindelse med forskning innenfor det sosiologiske feltet gir denne studien en beskrivelse av hvordan mennesker handler, og hvilke sosiale faktorer og mekanismer som kommer til syne i mikrososiologisk samhandling i det offentlige rom når det kommer til praktisering av smittevernstiltak. Det er et forhold mellom de tiltakene som bestemmes av større institusjoner, og hvordan disse trer i kraft i det sosiale hverdagslivet. Temaet vil dermed være av interesse i et mikrososiologisk perspektiv da det gir kunnskap om hvordan mennesker handler i det offentlige rom, og hvilke sosiale mekanismer og faktorer som kommer til syne i ulike sosiale situasjoner.

Denne studien er relevant for samfunnet ettersom det settes søkelys mot samfunnsmedlemmers handling i forbindelse med smittevernshåndtering. Dette er noe som er essensielt når det kommer til hvordan samfunnet skal håndtere og regulere smittespredning og risiko for sykdom i samfunnet, og kunnskap om dette temaet kan tenkes å være med på å skape forståelse for, og eventuelt være med på å fremtidige retningslinjer i forbindelse med hvordan smittevern reguleres og praktiseres i samfunnet.

1.3 Problemstilling og forskningsspørsmål

Smittevern er et bredt tema. For å avgrense og konkretisere temaet vil jeg ta for meg en bestemt helseinstitusjon og se på praktisering av smittevern, nærmere bestemt hvordan bruk av håndsprit kommer til syne i den sosiale situasjonen som eksisterer i inngangspartiet. I forbindelse med oppgavens tema har jeg utformet en problemstilling som lyder: *«Hvilke uformelle mikrososiale mekanismer påvirker om individer følger opp smitteverntiltakene ved*

en helseinstitusjon?». Denne problemstillingen vil jeg tilnærme meg et svar på gjennom denne masteroppgaven.

Forskningsspørsmål er kritisk for forskning da det gir prosjektet fokus og retning. Spørsmålene er ment for å utdype og konkretisere problemstillingen. Disse spørsmålene er med på å utforme sluttproduktet og informasjonen studien munner ut i. Spørsmålene setter grenser for hvilken informasjon forskeren skal ha fokus på å avdekke gjennom studien. Blaikie og Priest beskriver tre ulike former for forskningsspørsmål; *hva-spørsmål*, *hvorfor-spørsmål* og *hvordan-spørsmål* (Blaikie & Priest, 2017, s.7). *Hva-spørsmålet* stilles for å beskrive hva som skjer i fenomenet en studerer. Dette vil gi et deskriptivt svar på hva som skjer og hva som studeres. Dette spørsmålet vil jeg komme tilbake til i empirikapittelet. *Hvordan-spørsmålet* spør etter hvordan fenomenet har oppstått og kommer til syne, og eventuell hvordan endringer i forbindelse med dette kan finne sted. Med *hvorfor-spørsmålet* er forskeren ute etter å forklare årsaker til det som skjer, og svar på hvorfor-spørsmålet vil forklare forhold relatert til hendelsen som studeres (Blaikie & Priest, 2017 s. 14, 129-131). Disse to spørsmålene vil jeg komme tilbake til i analysekapittelet. Avslutningsvis vil jeg ta for meg alle tre spørsmålene i konklusjonen. Jeg vil nå presentere forskningsspørsmålene jeg har utformet og vil svare på gjennom denne studien.

1. *Hva* er det som skjer i den mikrososiologiske situasjonen i det offentlige rom i inngangspartiet ved en helseinstitusjon når mennesker står ovenfor et valg om å praktisere, eller ikke praktisere smittevern? Hva gjør aktørene i detalj når de skal gjennomføre den sosiale situasjonen i inngangspartiet?
2. *Hvordan* kommer de ulike uformelle sosiale mekanismene og faktorer relatert til smittevernshåndtering til syne i den sosiale situasjonen i inngangspartiet?
3. *Hvorfor* handler mennesker med de mekanismene de gjør i denne situasjonen, og hvordan kommer disse mekanismene til syne? Hvorfor velger noen å sprite hendene, og andre ikke, i den sosiale situasjonen i inngangspartiet?

1.4 Tidligere forskning og litteratursøk

Når en ønsker å utvikle ny kunnskap innenfor et vitenskapelig felt begynner en ikke på bar bakke. Forskning bygger på kunnskap som allerede er etablert i feltet, og utvikling av kunnskap kan tenkes på som et kollektivt prosjekt (Blaikie & Priest, 2017, s.129-131). Jeg har gjort litteratursøk for å orientere meg i tidligere forskning på feltet. Jeg har brukt søkeord som «smittevern sosiologiske studier», «håndtering smittevern offentlig rom», «forekomst av håndsprit sosiale situasjoner» i søkemotorer som Google, Google Scholar og Oria for å finne relevant tidligere forskning relatert til temaet. Dette ga dog få relevante funn i forbindelse med denne studien. Dette kan være ettersom et så konkret tema som mikrososiale observasjonsstudier av smittevern i det offentlige rom er ikke foretatt tidligere. Dette er et argument for å gjennomføre denne forskningen da det kan bidra til ny kunnskap innenfor dette feltet, noe som gjør at andre kan benytte resultater fra dette prosjektet om den skulle være relevant i videre forskning eller andre relaterte studier. På en annen side finnes det forskning og mikrososiologiske studier hvor hverdagslivet og ansikt-til-ansikt relasjoner blir studert ved helseinstitusjoner. «*Nære fremmede*» er en bok av Dag Album hvor Goffmans metode og teoretiske perspektiver benyttes for å studere de ulike uformelle sosiale mekanismene som kommer til syne mellom mennesker i et sykehus (Album, D. 1996). Denne studien har vært med på å inspirere temaet og retningen for denne oppgaven. Jeg forholder meg også til tidligere forskning ved å bruke fagtradisjonen for sosiologisk forskning, og teoretiske perspektiver innenfor feltet som utgangspunkt for studien.

1.5 Oppgavens oppbygging

Jeg vil gi en kort presentasjon over hvordan oppgaven er strukturert. Kapittel 2 tar for seg relevant mikrososiologisk teori som vil benyttes for å analysere funnene. Her presenterer jeg utvalgt teori, og begrunner dens relevans for oppgaven. Jeg vil i hovedsak benytte meg av Goffman, supplert med teorien om rasjonelle valg og spillteori. I kapittel 3 tar jeg for meg valg av metode opp mot problemstillingen, og forteller om dens hensikt i forbindelse med oppgaven. Denne studien er en observasjonsstudie, og jeg vil beskrive metodens relevans og drøfte fordeler og ulemper ved den. I kapittel 4 presenteres og kategoriseres funnene fra observasjonsstudien med utgangspunkt i Goffmans teori om samhandlingsordenen. I kapittel 5 drøfter jeg funnene i lys av de utvalgte mikrososiologiske teoriene for å kunne analysere, med særlig vekt på de sosiale mekanismene. Til slutt vil jeg i kapittel 6 diskutere og

oppsummere funnene fra studien. Her kommer jeg også tilbake til problemstilling og forskningsspørsmål.

2.0 Teori

I dette kapittelet vil jeg presentere og begrunne valgene av de sosiologiske teoriene jeg vil benytte meg av for å kunne drøfte og analysere de empiriske funnene fra studien i oppgavens analysedel. Jeg vil i hovedsak benytte meg av mikrososiologisk teori med fokus på *Erving Goffmans teorier* om sosial samhandling og ansikt-til-ansikt interaksjoner for å kunne svare på problemstillingen. Dette er ettersom temaet for denne oppgaven er mikrososiologisk analyse av samhandlingssituasjoner i forbindelse med smitteadferd offentlig rom. Teoriene jeg har valgt å benytte meg av kan brukes for å forklare de funnene jeg har gjort i min sosiologiske undersøkelse relatert til hvordan mennesker samhandler, og for å forklare det som skjer i ansikt-til-ansikt relasjoner i de mikrososiologiske samhandlingene jeg observerte. Goffmans teoretiske redskaper vil dermed være fruktbare for å kunne analysere og forstå funnene fra observasjonen.

For å kunne tolke dataene mine i et bredere sosiologisk perspektiv vil jeg ta for meg andre relevante sosiologiske teorier. Som jeg vil utdype senere i dette kapittelet er Goffmans teorier nyttige for oppgaven, men som jeg vil komme tilbake til er en svakhet med hans teorier at de ikke tar for seg hva aktørene ønsker å oppnå gjennom sosialt samspill. Derfor vil jeg presentere og benytte meg av *teorien om rasjonelle valg*. Teorien er nyttig for oppgaven da den beskriver aktørenes handlinger i sosiale situasjoner med utgangspunkt i de ønskene og målene aktørene handler etter. Jeg vil i den forbindelse ta for meg *allmenningens tragedie og gratispassasjerproblemet* for å kunne beskrive hvordan mennesker vurderer sine handlingsvalg i de situasjonene de står ovenfor. Når det skal produseres kollektive goder i samfunnet kan det oppstå et gratispassasjerproblem, hvor det vil være irrasjonelt for den rasjonelle aktør å bidra. I oppgavens sammenheng vil det være interessant å se på hva som er med på om aktørene bidrar, eller ikke bidrar med smitteforebygging.

For å si noe om hva som skjer i, og påvirker menneskers hverdagsliv, er det verdt å nevne at det er en kobling mellom mikrososiologien og makrososiologien (Andersen & Kaspersen, 2013, s.571). Den sosiale livsverdenen kan gjennom sosiologiske briller studeres på forskjellige nivåer. I sosiologien brukes begrepene *mikro-, meso- og makrososiologi* for å

beskrive de ulike nivåene et samfunn består av, og de ulike sosiologiske teoriene og fenomenene som finner sted på disse nivåene. Mikrointeraksjonismen kjennetegnes som en retning innenfor sosiologien hvor individet og deres handlinger er i fokus (Aakvaag, 2008, s.64). Det som skjer på makronivå handler blant annet om større sosiale samfunnsinstitusjoner, og tar blant annet for seg hvordan de ulike reglene og normene som eksisterer i samfunnet etableres og er relevante for individers hverdagsliv (Andersen & Kaspersen, 2013, s.571-573). I oppgavens sammenheng er det verdt å nevne at på makronivå kommer ulike nasjonale helseinstitusjoner med råd, påbud og anbefalinger for befolkningen i forbindelse med pandemisituasjonen og smittevershåndtering i samfunnet. Det kunne i dermed ha vært interessant å bruke makrososiologisk teori som eksempelvis Habermas teorier om *system-livsverden*, eller Webers *byråkratibegreper* for å kunne gjøre en kobling mellom mikrososiologien og makrososiologien. Men ettersom oppgavens tema og problemstilling ikke handler om dette, men i større grad detaljene rundt det sosiale liv som utspiller seg på mikronivå, har jeg valgt å utelukkende benytte meg av mikrososiologiske teorier.

2.1 Goffmans teorier om sosial samhandling

Goffmans mikrointeraksjonistiske teorier tar i hovedsak for seg menneskelig ansikt-til-ansikt samhandling. Erving Goffman omtales av sosiologer som symbolsk interaksjonist, og har gjennom sin karriere hatt sosiologisk interesse for å utvikle kunnskap om menneskelig sosial adferd innenfor det mikrososiologiske feltet (Aakvaag, 2008, s.71). Gjennom sine sosiologiske studier har han hatt fokus på å utvikle en forståelse for hva som styrer menneskers og deres hverdagsliv, og har studert hva som skjer i det sosiale offentlige rom hvor mennesker møtes (Jakobsen & Kristiansen, 2002, s.26). Han har gjennom empiriske studier utviklet flere sosiologiske teorier og begreper for å beskrive menneskers adferd på et sosiologisk mikronivå. Hans teorier tar i hovedsak for seg de ulike mekanismene som individer bruker i ansikt-til-ansikt samhandling mellom individer, og hvordan mennesker er opptatte av hvordan de fremstår for andre i det sosiale rom (Goffman, 1992, s.103).

Det er verdt å nevne å si at etter å ha lest Goffman kan en se at hans foretrukne metode for å studere mennesker ansikt-til-ansikt samhandling, er observasjoner av situasjoner i det offentlige rom. Dette er noe som gjør hans teorier relevant for oppgaven ettersom jeg i denne studien benytter meg av samme metodiske tilnærming. Jeg vil nå ta for meg noen sentrale teoretiske begreper Goffman benytter for å beskrive det sosiale samspillet mellom mennesker

i hverdagslivet. Senere vil jeg benytte disse for å analysere og diskutere mine observasjoner, da jeg i min studie i likhet med Goffman, ønsker å undersøke og utvikle en forståelse for hvordan mennesker går fram når de samhandler i det sosiale rom. Jeg vil nå ta for meg noen av Goffmans begreper som er relevante for min oppgave, og vil i korte trekk begrunne deres relevans for oppgaven.

Samhandlingsordens faser

Goffman bruker begrepet *samhandlingsorden* for å beskrive hvordan sosial samhandling mellom mennesker utvikler seg, og for å forklare hva som skjer i de ulike sekvensene, og de ulike mønstrene og mekanismene som oppstår når mennesker samhandler med hverandre (Jacobsen & Kristiansen, 2002, s.72). Han beskriver hvordan en slik sosial samhandling er avhengig av at to eller flere mennesker befinner seg på samme sted til samme tid, og kaller det for *ansikt-til-ansikt samhandling*. Samhandlingsordenens faser kan beskrives som en sekvens, der sosiale situasjoner utvikler seg i en bestemt rekkefølge (Andersen & Kaspersen, 2013, s.246). Jeg vil blant annet benytte meg av samhandlingsordens faser senere i oppgaven for å kunne presentere funnene fra observasjonen på en oversiktlig og ryddig måte. Goffman beskriver hva som skjer i de tre hovedfaser hvor ansikt-til-ansikt samhandlinger *åpnes, gjennomføres og lukkes*. Denne samhandlingsordenen eksisterer i følge Goffman uavhengig av om den sosiale ansikt-til-ansikt situasjonen er fokusert eller ufokusert (Aakvaag, 2008, s.72). Jeg vil nå beskrive hva som skjer i, og hvilke sosiale mekanismer som kommer til syne i de ulike sekvensene.

Samhandlingsordenen åpnes

I starten av den sosiale situasjonen *åpnes* samhandlingen mellom individene ved at individene bruker ulike sosiale signaler for hvordan de vil forholde seg til hverandre. I *ufokusert* utveksling åpnes samhandlingen når aktørene blir klare over at de befinner seg i hverandres nærvær. Ufokusert utveksling går over til *fokusert* utveksling når aktørene direkte henvender seg til hverandre. Ufokusert utveksling går ut på at aktører som befinner seg i samme rom på samme tid, vil benytte ulike signaler for å kommunisere til andre individer hvordan de ønsker å forholde seg, eller ikke forholde seg til hverandre og situasjonen de befinner seg i (Aakvaag, 2008, s.72). Eksempelvis kan man søke blikk-kontakt med andre, smile, nikke, bruke kroppsspråk eller stemmen for å oppnå en form for kontakt og samhandling med de andre. På

en annen side kan en signalisere til andre at en ikke ønsker kontakt ved å unngå øyekontakt, se opptatt ut ved å bruke telefonen, eller bruke kroppsspråket for virke unnvikende, og dermed unngå kontakt.

Ved å bruke ulike mekanismer kan mennesker i starten av en sosial situasjon kommunisere til de andre partene hvordan de ønsker å opptre i den, og dermed legge rammer og føringer for hvordan situasjonen vil komme til å utspille seg videre (Jacobsen & Kristiansen, 2002, s.74). Dermed er åpningen av en sosial situasjon viktig, og med på å definere hvordan situasjonen utvikler seg. I min analyse er dette relevant ettersom jeg er interessert i å se på hvorledes åpningen av den sosiale smittevernsituasjonen legger føringer for hva som skjer videre.

Samhandlingsordenen gjennomføres

Etter situasjonen er åpnet, må aktørene gjennomføre den. Goffman har, i motsetning til mange andre sosiologer, ikke utviklet et konkret system eller modell for sine sosiale teorier. Han har dog utviklet flere sosiologiske begreper og perspektiver for å kunne beskrive det som skjer i det sosiale rom, og disse kan brukes for å analysere sosialt liv. Jeg vil ta for meg fem ulike begrep som benyttes av Goffman for å forklare hvordan mennesker bruker ulike mekanismer for å gjennomføre situasjonen. Det første begrepet jeg vil ta for meg er *felles situasjonsdefinisjon*, det andre er skillet mellom *fokusert og ufokusert utveksling*, det tredje er *dramaturgisk selvpresentasjon*, det fjerde er *taktfull uoppmerksomhet* og det femte er *reparasjonsarbeid*.

For at partene som tar del i situasjonen skal kunne gjennomføre den, avhenger det av en *felles situasjonsdefinisjon* (Aakvaag, 2008, s.73). Det betyr at aktørene må være klar over, og enige om hvilken situasjon de sammen befinner seg i akkurat nå. De må ha forståelse for hvilke sosiale normer og regler som gjelder, hvilken rolle de skal innta, og hvordan de sammen skal utspille rollene de inntar i den situasjonen de befinner seg i. Ved å ha en felles forståelse og oppfatning av hvilken situasjon de er i, og hvilke roller de har, kan de ha en forventning til hvordan en selv og andre skal oppføre seg. For å gi et eksempel på hvordan individer forholder seg til hverandre, vil aktører som har rolle som elev forstå at de skal sette seg på pultene og se frem mot tavla, mens den som er i lærerrollen vil skjønne at de skal stille seg ved kateteret for å undervise. Dette er forutinntatt at både elevene og læreren forstår hva en klasseromssituasjon innebærer, og hva som forventes av de rollene de har i akkurat den

situasjonen de befinner seg i. Man kan altså tenke på situasjonsdefinisjonen som en ramme for hvilke regler, normer og roller som eksisterer for å finne ut av hvordan en skal opptre for å sammen kunne gjennomføre situasjonen. I min studie er dette begrepet relevant for å forklare hvordan mennesker handler sammen og befinner seg i ulike situasjonsdefinisjoner i inngangspartiet på helseinstitusjonen, og hvordan dette kommer til uttrykk. I denne oppgaven tar jeg forbehold i at det allerede foreligger en situasjonsdefinisjon i inngangspartiet og snakker om hvordan individet opplever og forholder seg til den, og går ikke nærmere inn på hvordan disse situasjonsdefinisjonene oppstår i seg selv. Når situasjonen skal gjennomføres må individene ta i betraktning hvilken situasjon de befinner seg i, og hvilke forventninger forbundet med normer og roller de forholder seg til.

Goffman skiller også mellom *fokusert* og *ufokusert* sosial utveksling. Begge formene for sosial interaksjon kan sees i lys av samhandlingsordenens rekkefølge. *Fokusert utveksling* vil være sosiale situasjoner hvor individene bevisst forholder seg til hverandre, eksempelvis gjennom samtaler med hverandre. *Ufokusert utveksling* beskriver den sosiale samhandlingen som skjer mellom individer som ikke henvender seg direkte til hverandre, men som eksisterer i det fysiske sosiale rom på samme tid, og er bevisst på at de er i samvær med andre mennesker (Goffman, 1992, s.7). Et eksempel på en ufokusert utveksling kan være mennesker som handler på samme butikk eller befinner seg i samme inngangsparti til samme tid, men ikke kommuniserer direkte eller målbevisst med hverandre. Det å være bevisst på om sosiale situasjoner er fokuserte eller ufokuserte kan være nyttig å ta i betraktning i min analyse av de observasjonene og dataene jeg har tatt i bruk i denne oppgaven. I min case kommer både ufokusert og fokusert samvær til syne i den sosiale situasjonen i inngangspartiet, og jeg vil bruke disse begrepene for å kunne si noe om disse situasjonene. Eksempelvis kommer noen aktører i allerede etablerte grupper hvor individene har en relasjon til hverandre, mens i andre situasjoner består den sosiale situasjonen i inngangspartiet av fremmede mennesker seg på samme tid som ikke har en relasjon til hverandre

Et begrep Goffman bruker for å kunne beskrive de ulike mekanismene som foregår i gjennomføringen av sosiale situasjoner er *dramaturgisk selvrepresentasjon*, og mener med denne metaforen at mennesker spiller et slags skuespill til daglig i det sosiale rom. Han bruker dette begrepet for å forklare hvordan mennesker samhandler med hverandre, og hvordan det sosiale rom kan sees på som en scene. Aktørene er skuespillere som holder en slags forestilling for hverandre i sosiale situasjoner. Aktørene vil opptre på en slik måte at deres

identitet presenteres på den måten de ønsker, og i tråd med egen selvoppfattelse, slik at publikumet og omgivelsene oppfatter deres identitet slik som individet ønsker å bli oppfattet (Jacobsen & Kristiansen, 2002, s.90). Denne opptreden er gjennomtenkt, disiplinert og i samsvar med rollen og situasjonsdefinisjonen aktøren befinner seg i (Goffman, 1992, s.179). For å kunne utføre dette skuespillet må aktørene være klar over situasjonen en befinner seg i, rollene de tar, og kunne handle i samsvar med rollens forventning og situasjonens betingelser (Jacobsen & Kristiansen, 2002, s.99-103).

I forbindelse med dramaturgisk selvrepresentasjon bruker Goffman begrepene *frontstage* og *backstage* for å beskrive hvordan mennesker handler annerledes basert på om de befinner seg på scenen, eller ikke. Frontstagebegrepet brukes i den forbindelse at aktøren er bevisst på at deres handlinger blir observert av andre på denne metaforiske scenen. Backstage brukes for å beskrive det som skjer der tilskuerne ikke er til stede, der hvor skuespillet forberedes (Aakvaag, 2008, s.75). Backstage vil ofte være adskilt i både tid og rom fra frontstage. For at frontstagen skal fremstå troverdig, er det viktig at tilskuerne ikke får tilgang til aktørens backstage (Aakvaag, 2008, s.75). Som jeg kommer tilbake til er disse begrepene nyttig i oppgaven for å forklare hvorfor mennesker handler på de ulike måtene de gjør når de er oppmerksomme på at andre aktører observerer dem og handlingene deres, og hvordan de ønsker at sin identitet skal presenteres i den sosiale situasjonen.

Når en befinner seg i frontstage vil det være viktig for aktøren å handle etter hvordan de ønsker å fremstå og kan eksempelvis benytte kroppsspråk, antrekk, sminke, holdning og så videre, for å fremme seg selv slik de ønsker. Her er individets identitet og situasjonsdefinisjonen avgjørende for hvordan aktøren opptrer. Aktøren vil handle med *taktfull uoppmerksomhet* eller *civil inattention* i situasjonen, slik at de ikke risikerer å tape ansikt foran publikum (Aakvaag, 2008, s.74). *Å tape ansikt* er i følge Goffman å få renommeet sitt, eller presentasjonen av ens identitet forvridt med ens eget ønske av å bli oppfattet (Goffman, 1992, s.58). Det handler om respekten for selvet og individet. Hvis en lærer skal vise elevene noe på prosjektoren på tavla fra sin egen pc, og deres private mail kommer opp med uhell, vil læreren «tape ansikt» fordi elevene får en annen oppfattelse av hans identitet, og får dermed et innblikk i bak lærerens fasade. Ved å praktisere taktfull uoppmerksomhet i sosiale situasjoner vil aktørene i større grad kunne beskytte sitt «ansikt» og hvordan de og deres identitet blir oppfattet av de andre, altså publikum (Jacobsen & Kristiansen, 2002, s.102-103). Disse begrepene er relevante i min oppgave for å beskrive

hvordan menneskene i inngangspartiet handler for å fremstå på en måte som beskytter deres ansikt og identitet for publikum.

I ansikt-til-ansikt samhandling hvor aktørene har en felles situasjonsdefinisjon, kan det oppstå situasjoner hvor det begås normbrudd. Dette kan for de fleste mennesker oppleves som ubehagelig, og de vil dermed forsøke å håndtere normbruddet slik at de kommer best mulig ut av det. Goffman beskriver *reparasjonsarbeid* som de taktikkene og mekanismene aktører bruker for å reversere skaden, eller *redde ansikt* etter de begår normbrudd eller opplever at de taper ansikt i en situasjon (Aakvaag, 2008, s.74). Hvis en eksempelvis dytter borti en forbigående på gata kan man si «*oi, jeg så deg ikke*» for å kommunisere at man vanligvis ikke er en person som begår blind vold eller skubber i fremmede. Man ønsker at den andre parten skal sitte igjen med et inntrykk av at man ikke er en person som ikke bryr seg om hvor man går, eller tenker at det er greit å dytte eller være borti fremmede. Hvis man står i matbutikken og minster en yoghurt i gulvet, kan man si «*ops!*» eller ved å le litt og si «*det er ikke helt min dag i dag*» til de fremmede rundt som ble vitne til situasjonen. Ved å si dette forsøker man å framstå som en person som ikke slipper ting i gulvet med vilje og syntes at det er helt greit, og vil kommunisere utad at man selv skjønner at det ikke er vanlig, eller etter normene å kaste varer rundt i butikken. En kan også benytte seg av andre mekanismer som kroppsspråk, tonefall og lignende når en forsøker å reparere normbrudd. Disse mekanismene er i følge Goffman reparasjonsarbeid som individene gjør for å kunne redde ansikt, og opprettholde sin fasade. I min oppgave er begrepene relevante for å forstå hvordan informantene forholder seg til normbrudd i den sosiale situasjonen som finner sted i inngangspartiet, og hvilke mekanismer de benytter seg av i disse situasjonene for å komme ut som en kompetent deltager av situasjonen.

Samhandlingsordenen lukkes

Til slutt må situasjonen *lukkes*. Med det mener Goffman at aktører tar i bruk ulike mekanismer og teknikker for å signalisere til de andre at en ikke lenger ønsker å være i, eller er i den sosiale situasjonen, og den gitte sosiale situasjonen opphører. Aktørene ønsker ofte å gjøre dette på en sømløs og taktfull måte, og bruker teknikker for at avslutningen av situasjonen skal føles naturlig uten å virke frekk, eller ved å begå eventuelle normbrudd. For eksempel kan man i en fokusert interaksjon sjekke telefonen å si «*nå går bussen min, så jeg må løpe*», i stedet for å plutselig forlate uten en grunn. På denne måten kommer en seg ut av

situasjonen uten å fremstå som frekk ovenfor den andre parten. I en ufokusert interaksjon kan en eksempelvis flytte seg lengere vekk fra døren i det en annen aktør er på veg ut av det fysiske rom selv om en nødvendigvis ikke står direkte i veien. På denne måten signaliserer man at *«jeg så at du var på tur ut, og jeg vil vise deg at jeg følger med på det de andre i rommet gjør, og er en behjelpelig person som følger normer og kan tilpasse meg andres handlinger»*. I analysen vil jeg se på hvordan aktørene kommer seg ut av den sosiale situasjonen i inngangspartiet på best mulig måte, og hvilke strategier de tar i bruk.

Diskusjon: Sosialt liv på tomgang?

Etter å ha tatt for meg de ulike teoriene Goffman bruker for å beskrive sosialt liv og hvordan mennesker handler i et mikrososiologisk perspektiv, kan argumentere for at disse teoriene alene ikke strekker til for å forklare alle delene ved det sosiale fenomenet jeg har undersøkt. Selv om disse teoriene er meget nyttig til sitt bruk, strekker de ikke til for å forklare alle delene ved situasjonen jeg studerer. Teoriene er gode på å forklare de ulike strategiene mennesker tar i bruk når de møter fremmede i det sosiale rom, og er nyttige å bruke i oppgaven min i sammenheng med mine observasjoner og mitt datamateriale. Goffman er god på å beskrive detaljene rundt hva som skjer i det sosiale rom hvor mennesker møtes, men teoriene kan kritiseres for å ta for seg mennesker og deres sosiale liv som vesener som handler på tomgang. En kan si at Goffman beskriver samhandlingen for samhandlingens skyld, og tar lite hensyn til individenes mål med å gjennomføre de sosiale situasjonene de tar del i. Han beskriver altså det sosiale liv i detalj, men tar lite hensyn til målene mennesker har for å delta i sosiale samhandlinger. Mennesker og deres handlinger er riktignok mer komplisert da mennesker har egne tanker, følelser og ønsker, og handler etter disse, ikke utelukkende som skuespillere på handler en scene etter sosiale regler med frykt for å «tape ansikt». Med bakgrunn i dette vil jeg ta supplere med teorien om rasjonelle valg for å kunne ta inn et sosiologisk teoretisk perspektiv hvor mennesket som aktør tenker og handler vurderende, strategisk og rasjonelt i sosiale situasjoner. Dermed dukker også et viktig teoretisk problem opp, nemlig gratispassasjerproblemet. Hvordan vil rasjonelle aktører forholde seg til å etterleve smittevernshåndtering som et kollektiv gode? Som vi skal se vil det teoretiske perspektivet tilsi at den rasjonelle aktøren ikke etterleve smittevern.

2.2 Teorien om rasjonelle valg

Innenfor det mikrososiologiske perspektivet beskrives *teorien om rasjonelle valg*. Denne teorien tar i likhet med Goffmans teorier også utgangspunkt i aktøren. Teorien går ut på at individet og dets handling etter ønske og oppfatning i forbindelse med en gitt situasjon står i sentrum (Aakvaag, 2008, s.102). Denne teorien tar i motsetning til Goffman for seg aktøren som rasjonell, kalkulerende og vurderende, og handler etter personlige ønsker og oppfatninger. Jeg vil nå presentere ulike perspektiver innenfor teorien om rasjonelle valg, og hvilke utfordringer aktøren kan komme i møtet med når de forsøker å nå målene sine.

Teorien om rasjonelle valg tar utgangspunkt i at aktøren kan handle med instrumental rasjonalitet, og kan ta egne handlingsvalg ut fra hva de ønsker en situasjon skal resultere i. For at en handling skal kunne regnes som rasjonell, er det forutinntatt at aktørens ønsker er logiske og komplette, og deres oppfatning av situasjonen er virkelighetsbasert og i samsvar med situasjonen de befinner seg i (Joas & Knöbl, 2009, s.123). En rasjonell handling vil altså være basert på at aktøren er i stand til å tenke «*hvilket handlingsvalg vil være mest fornuftig å foreta i denne situasjonen slik at jeg kan nå målet mitt?*» i ulike situasjoner. Her tar man utgangspunkt i at aktøren kan handle autonomt, selvstendig, og vurderende (Andersen & Kaspersen, 2013 s.252-253).

Denne modellen består av tre elementer; aktøren har noen *ønsker, oppfatninger, og valg* på grunnlag av disse. For at *ønsket* skal regnes som rasjonelt i lys av teorien om rasjonelle valg, ligger det noen premisser til grunn. Aktørens ønske kan tenkes på som hva individet ønsker å oppnå etter en situasjon, og gjør at individet ønsker å gjøre en spesifikk handling for å nå målet. Ønskene behøver ikke å være egoistiske, men må være autonome, altså et resultat av deres egen oppfattelse og preferanser i en situasjon (Joas & Knöbl, 2009, s.123). Ønsket må også være komplett, altså aktøren må være klar over, og har oversikt over de ulike valgalternativene. Samtidig må ønsket være transitiv slik at de kan rangeres etter utfallene. For at et ønske skal være rasjonelt må det også være logisk realiserbart og passer inn i det eksisterende verdenbildet (Aakvaag, 2008, s.102-106).

For at aktørens *oppfatninger* skal regnes som rasjonelle finnes det innenfor teorien om rasjonelle valg en rekke krav om hvordan aktøren oppfatter situasjonen. Aktøren oppfatter virkeligheten ikke slik den er objektivt, men har en subjektiv oppfattelse av situasjonen livsverdenen basert på den informasjonen som er tilgjengelig for aktøren. Dette betyr at en

oppfatning ikke nødvendigvis må stemme med den objektive virkeligheten for å kunne regnes som rasjonell, men må være basert på den informasjonen aktøren har tilgjengelig. Å ikke ta i betraktning relevant informasjon om situasjonen når en skal ta et handlingsvalg, vil gjøre handlingen irrasjonell (Aakvaag, 2008, s.107-109).

Etter aktøren har oppfattet situasjonen og har noen ønsker, står de nå ovenfor å *velge* det handlingsalternativet som er mest effektiv for å oppnå ønsket resultat i situasjonen.

Handlingsvalget vil være en bevisst og gjennomtenkt beslutning for å kunne ta det mest effektive valget i en situasjon. Her må aktøren skaffe seg en oversikt over ulike handlingsalternativ, og deretter foreta det handlingsvalget som vurderes som det beste valget for å kunne oppfylle ønsket og målet gjennom situasjonen. Aktøren velger alternativet nettopp fordi det er det beste alternativet for å nå målet (Aakvaag, 2008, s.109). Teorien om rasjonelle valg er nyttig å bruke i min studie da den, i motsetning til det Goffmanske perspektivet som kan tolkes som sosialt liv på tomgang, belyser aktøren som tenkende, vurderende og rasjonell. Teorien om rasjonelle valg vil dermed være med på å gi individet mer autonomitet og substans, enn hva Goffmans teorier gjør alene. Jeg vil benytte teorien om rasjonelle valg i denne oppgaven for å beskrive hvordan mennesker som rasjonelle aktører handler i sosiale situasjoner basert på at de har egne ønsker, mål og oppfatninger. Aktørene oppfatter den situasjonen som foregår i inngangspartiet, og vurderer og beslutter sine handlingsvalg ut fra hva deres mål og ønske ved å gå gjennom inngangspartiet og delta i den sosiale situasjonen er. En viktig rasjonell beslutning de skal ta da er om de skal bidra til smittevern eller ikke, gjennom å sprite seg eller ikke sprite seg.

Spillteori er en teoretisk vinkling relatert til teorien om rasjonelle valg, og tar for seg hvordan aktører som handler sammen er bevisste på at andre aktører kan ta selvstendige og uavhengige handlingsvalg, som på ulike måter kan påvirke dem selv og dermed resultatet av deres eget valg. Med hensyn til dette må aktøren ta i betraktning at deres valg, vil i kombinasjon med andre aktørers valg resultere i et resultat basert på summen av alles valg. Her kommer begrepet allmenningens tragedie inn. *Allmenningens tragedie*, eller *gratispassasjerproblemet*, handler om hvordan aktører vil handle som «gratispassasjerer» for å unngå å gjøre handlingsvalg forgjeves, fordi de ikke vet hvordan de andre aktørene kommer til å handle (Aakvaag, 2008, s.114). Jeg vil bruke teorien for å beskrive hvordan individene i et samfunn forholder seg til smitteforebyggende tiltak som individ i en større gruppe, hvor andres handlingsvalg er relevante for deres eget valg. Det å være gratispassasjer ved å ikke bidra til

smittevern vil for den rasjonelle aktøren oppleves som en dominant strategi, ettersom aktøren vil nyte godt av dette uavhengig av hva de andre aktørene velger. Hvis aktøren står ovenfor et valg om å sprite hendene eller ikke, kan en tenke at *«hvis ingen av de andre aktørene velger å bruke tid på å sprite hendene sine, vil det være virus over alt, og jeg vil få viruset på meg uansett om jeg spriter, eller ikke spriter hendene mine. Derfor er det mest nyttig for meg å velge å ikke sprite hendene ettersom jeg vil komme borti viruset uansett.»* Men på en annen side kan de tenke at *«hvis alle andre aktører velger å sprite hendene sine, vil det ikke være virus der hvor jeg skal ferdes, og jeg trenger ikke være redd for å komme i kontakt med viruset. Derfor trenger ikke jeg å sprite hendene mine, fordi alle andre har gjort jobben for meg og det foreligger ikke risiko for at jeg blir smittet.»* Dette resulterer i et scenario hvor aktøren selv kan sees på som en slags gratispassasjer, fordi de er bevisste på hvordan andre aktørers handlingsvalg påvirker dem selv, og hvordan de kan ta det beste og dominante handlingsvalgalternativet ut fra denne informasjonen. På denne måten slipper aktøren å gjøre unyttig arbeid, uten å gå glipp av gevinsten (Aakvaag, 2008, s.115). Med utgangspunkt i gratispassasjerproblemet kan en altså anta at ingen av aktørene vil sprite seg. Men så kommer spørsmålet om de uformelle sosiale mekanismene Goffman beskriver kan være med på å motvirke dette scenarioet. Dermed vil jeg ta i betraktning den rasjonelle aktører i et gratispassasjerdilemma, hvor jeg føyer til de sosiale mekanismene Goffman beskriver.

3.0 Metode

I dette kapitlet vil jeg ta for meg og begrunne valg av metoden jeg har benyttet meg av. I den anledning vil jeg ta for meg valg av kvalitativ metode, utvalg av informanter, planlegging og gjennomføring av observasjon. Jeg vil også ta for meg metodens reliabilitet, validitet og overførbarhet. Avslutningsvis vil jeg drøfte forskningsetiske hensyn i forbindelse med studien, og si noe om studiens overførbarhet. Undervegs vil jeg diskutere styrker og svakheter ved metoden.

3.1 Metodisk tilnærming – en kvalitativ observasjonsstudie

Denne studien tar for seg hvordan mennesker handler i sosiale situasjoner i det offentlige rom hvor det praktiseres smittevern. I dette kapitlet vil jeg presentere og begrunne metoden jeg har benyttet meg av, i tillegg til å forklare hvorfor andre former for datainnsamling ikke benyttes. I forskningsstudier er det en fordel å begrunne hvilke metoder som er valgt, og samtidig begrunne hvorfor andre metoder utelates (Løkken, 2012, s.92).

I denne studien har jeg valgt å benytte meg av *kvalitativ* metode for å kunne svare på problemstillingen. Dette er på grunnlag av at kvalitative forskningsmetoder setter lys på menneskelige opplevelser i det sosiale liv, og er en metode som kan benyttes for å studere sosiologisk feltarbeid (Brinkmann & Tanggaard, 2012, s.12). I motsetning til *kvantitative* forskningsmetoder som setter søkelys mot det målbare, vil kvalitativ forskning gi et grunnlag for å forstå menneskers sosiale livsverden innenfra. Ved å bruke kvantitative metoder i denne studien ved å eksempelvis sende ut spørreskjemaer til et representativt utvalg av befolkningen i Norge, kan man få kunnskap om hvordan befolkningen forholder seg til bruk av håndsprit i det sosiale rom sett i sammenheng med eksempelvis kjønn, etnisitet, utdanningsnivå, bosted osv. (Blaikie & Priest, 2017, s.19-22). Dette vil gi interessante funn, men det er ikke funn av denne arten jeg ønsker å tilnærme meg i denne studien. Kvalitativ metode brukes blant annet for å avdekke detaljer i forbindelse med hva som skjer mellom mennesker i det sosiale rom (Brinkmann & Tanggaard, 2012, s.12). På bakgrunn av dette vurderes kvalitativ metode som hensiktsmessig for å kunne svare på min problemstilling da jeg er ute etter å forstå detaljene i den sosiale samhandlingssituasjonen.

For å få en objektiv forståelse og oversikt over hva som *faktisk skjer* i det sosiale rom jeg studerer, har jeg valgt *observasjon* som kvalitativ metode. Observasjon åpner for å få oversikt over hvordan mennesker handler og hva som skjer i de ulike sosiale situasjonene som oppstår i det sosiale rom. Det er verdt å nevne at det er et skille mellom hva mennesker faktisk gjør, og hva de sier at de gjør. Observasjon vil være med på å avdekke det som faktisk skjer, i motsetning til intervjuer hvor informantene selv opplyser forskeren om sine handlinger. I startfasen av prosjektet ønsket jeg å benytte meg av kvalitative dybdeintervjuer i tillegg til observasjonen. Dette på bakgrunn av at slike intervjuer gir en større innsikt i informantenes opplevelser fra deres perspektiv, og vil være gunstig for å kunne gi en forklaring på hvorfor menneskene handler som de gjør (Brinkmann & Tanggaard, 2012, s.19-21). Da oppgaven begrenses både i form av tidsbruk og omfang, valgte jeg til slutt å utelukkende benytte meg av observasjon. I tillegg ville det være utfordrende å hente inn informanter fra situasjonen i inngangspartiet for å gjennomføre kvalitative dybdeintervjuer.

Observasjon vil være tilstrekkelig nok til å forklare *hvordan* mennesker handler, selv om mangelen på kvalitative intervju vil utelate informantenes begrunnelse av *hvorfor* de handlet slik de gjør. Kvalitative intervjuer ville i denne studien åpnet for at informantene kan forklare motivasjonen og bakgrunnen for hvorfor de handlet slik de gjør i situasjonen jeg studerer. Dette kunne ha vært med på å styrke oppgaven min, men jeg mener likevel at strukturert observasjon alene vil være tilstrekkelig for å besvare problemstillingen min. Det er nevneverdig at Goffman selv hadde observasjon som foretrukket metode for å studere menneskers hverdagsliv (Jacobsen & Kristiansen, 2002, s.15). Derfor regnes også observasjon som fruktbar metode sett i det teoretiske perspektivet og den Goffmanske tilnærmingen som oppgavens tema tar utgangspunkt i.

3.2 Ikke-deltagende, skjult, strukturert observasjon

Det finnes flere metoder for å gjennomføre observasjon. I min studie har jeg valgt å benytte meg av *ikke-deltagende, skjult, strukturert observasjon* for å studere hva som skjer når mennesker handler i en sosial situasjon når de står ovenfor valg om å praktisere smittevernsrutiner i det offentlige rom. Jeg vil nå gå inn på hva sammensetningen av denne metoden innebærer.

Observasjonen er *ikke-deltagende* ettersom jeg ønsket å studere situasjonen i dens naturlige tilstand. Ved å se situasjonen utenfra vil forsker få et bedre overblikk over hva som skjer i situasjonen, og kunne se den naturlige samhandlingen mellom informantene. Ved deltagende observasjon kan informantene påvirkes av forskerens tilstedeværelse eller handlinger, noe som gjør at den naturlige situasjonen kan forurenses av forskerens deltagelse (NESH, 2021). På bakgrunn av dette benyttet jeg meg av ikke-deltagende observasjon.

Skjult observasjon er en metode hvor forskeren selv ikke deltar i situasjonen som studeres, men observerer mennesker fra et utenfra-perspektiv hvor forskeren ikke har noen innvirkning på situasjonen (Forkningsetikk.no, 2015). Da informantene ikke er bevisst på at de studeres vil deres handlinger ikke påvirkes på deres bevissthet om at handlingene deres blir registret, noe som gjør at de handler upåvirket av at de observeres. Da de ikke er bevisste på at handlingene deres blir studert, vil deres handlinger ikke bli påvirket av forskereffekten (Forkningsetikk.no, 2015). Under åpen observasjon vil informantene være klar over at de er med i et forskningsprosjekt, og deres handlinger kan bli påvirket av dette. Skjult observasjon gjør dermed at forskeren får et bilde på hvordan situasjonen virkelig er, og får et naturlig og virkelighetsnært bilde av hva som skjer i situasjonen, noe som er fordelaktig i min oppgave. Derfor velger jeg å gjennomføre skjult observasjon fremfor åpen observasjon.

For å få tilnærme meg et svar på problemstillingen med en struktur i innsamlingen av datamaterialet har jeg benyttet meg av *strukturert observasjon*. Strukturert observasjon innebærer at en ikke observerer helt fritt, men med utgangspunkt i ulike bestemte kategorier som styrer hva som observeres og hva en ser etter under datainnsamlingen. Jeg benyttet meg av et strukturert skjema for observasjon, og jeg vil komme tilbake til hva dette innebærer når jeg tar for meg gjennomføring av observasjon. Hensikten med å benytte en strukturert metode er at den vil gi en oversikt over hvilke handlinger som kommer til syne, og vil gi et tydelig og konkret bilde på måten disse handlingene utartes i den sosiale situasjonen. I min studie vil metoden gi en detaljert og oversiktlig beskrivelse av hva informantene foretar seg, og hva som skjer i det sosiale samspillet i den mikrososiologiske situasjonen jeg observerer i det offentlige rom. I tillegg til at det blir mer oversiktlig for forskeren å holde fokus på de faktorene en ønsker å studere, kan det gi et bedre grunnlag når det kommer til selve kodingen og analysen av datamaterialet (Brinkmann & Tanggaard, 2012, s.86).

På en annen side kan svakheten ved strukturert observasjon være at faktorene som registreres er nøye utvalgt på forhånd, noe som kan gjøre at forskeren tvinger frem en sosial setting, eller ikke får med seg andre funn som kan være relevante for studien (Løkken, 2012, s.90-91). For å forsøke å få en løsning på dette la jeg til en «annet» kategori i skjemaet slik at det åpnet for diverse registreringer. Men igjen vil det å kategorisere handlinger i observasjonen gi mulighet for å kategorisere sosiale fenomener, uttrykk og hendelser, og en kan skape en tolkning og mening rundt det en *faktisk* kommer til syne i feltet som studeres (Aase & Fossåskaret, 2014, s.36-37). Når det er sagt ville det å benytte seg av fri observasjon i denne studien gjøre det utfordrende å samle inn konkrete data ettersom den sosiale i situasjonen i inngangspartiet er kompleks og mange faktorer kommer til syne. Det ville ha vært en utfordring å samle inn konkret, konsekvent og oversiktlig data, samtidig som analysen og kodingen datamaterialet vil være utfordrende å gjennomføre hvis innsamlingen ikke ble utført på en strukturert måte. Derfor benyttet jeg meg av strukturert observasjon fremfor fri observasjon.

3.3 Utvalg

Jeg har valgt å studere den sosiale situasjonen i forbindelse med menneskers handlingsvalg når det kommer til smittevernshåndtering i inngangspartiet på en større offentlig helseinstitusjon i Nord-Norge. Dette er fordi det er etablerte normer i forbindelse med smittevern som det forventes at man skal forholde seg til når en kommer inn på en helseinstitusjon, og det er interessant å få kunnskap om hvordan mennesker forholder seg til disse normene i denne sosiale situasjonen, og hvilke sosiale mekanismer som kommer til syne i forbindelse med dette. I tillegg til at disse normene relatert til smittevernshåndtering foreligger ved en helseinstitusjon under normaltilstander, er det relevant å forstå hvordan håndteringen kommer til syne ettersom samfunnet er i en prekær situasjon i forbindelse med koronapandemien. Samfunnet befinner seg i en spesiell tilstand i forbindelse med smittevernshåndtering, noe som gjør det interessant å få kunnskap om hvordan dette kommer til syne i detalj i det offentlige rom. Pandemisituasjonen gir en unik mulighet til å forske på hvordan samfunnets normer i forbindelse med risikohåndtering og smittevernshåndtering kommer til syne gjennom menneskers handlinger i det offentlige rom ved en helseinstitusjon.

Det er viktig å nevne at i ukene jeg samlet inn dataene var samfunnet på rødt beredskapsnivå forbundet med smittevern. Rødt nivå er en betegnelse i forbindelse med trafikklysmodellen som brukes av helsedirektoratet for å veilede offentlige institusjoner som eksempelvis

arbeidsplasser og skoler for hvordan de skal forholde seg til smittesituasjonen. Rødt nivå betyr at ingen syke skal møte opp, man skal praktisere god håndhygiene, og ta kontaktreducerende tiltak (Utdanningsdirektoratet, 2022). Hvilke smittevernsnormer som er aktuelle for de ulike nivåene er noe statlige institusjoner og nasjonale media har opplyst befolkningen om gjennom pandemiforløpet.

Jeg observerte inngangspartiet totalt 10 hverdager over tre uker i tidsrommet 10:00-16:00 da dette er normal åpningstid for institusjonen. Dette er noe som gjør at det er stor pågang av mennesker og et bredt og variert utvalg av informanter. Eksempelvis kan informantene være ansatte, pasienter, pårørende eller andre arbeidere. Utvalget er randomisert da jeg ikke har kontroll over hvilke, eller hvor mange informanter, som kommer inn i helseinstitusjonen. Utvalget er anonymisert av forskningsetiske hensyn (Aase & Fossåskaret, 2014, s.213; Løkken, 2014, s.109-111).

3.4 Gjennomføring og analyse av data

Jeg benyttet meg av et observasjonsskjema for å gjennomføre strukturert observasjon (Aase & Fossåskaret, 2014, s.129-131). Dette ville gjøre det lettere og mer systematisk å notere ned de ulike faktorene som ble observert under datainnsamlingen. For å gjennomføre strukturert observasjon på en måte som var hensiktsmessig for å svare på oppgaven min observerte jeg først den sosiale situasjonen uten å notere. På denne måten fikk jeg et overblikk over hvordan situasjonen var, og hvilke faktorer jeg ønsker å legge vekt på under selve datainnsamlingen. Deretter utformet jeg et skjema for observasjon basert på faktorene jeg i første omgang tenkte at var relevante og jeg forsøkte jeg å samle inn data med dette skjemaet for å se hvordan det fungerte i praksis. Etter å ha testet skjemaet reviderte jeg det slik at det ble gunstig og at faktorene var hensiktsmessig i forbindelse med min studie. Etter disse prøverundene med observasjon satt jeg i gang selve observasjonen med det ferdigutviklede skjemaet (Se vedlegg 1 for å se det u-utfylte skjemaet).

Et slikt skjema gjør observasjonen mer strukturert og ryddig når forskeren skal samle inn data, samtidig vil det gjøre analysen mer oversiktlig (Aase & Fossåskaret, 2014, s.129-131). Som ikke-deltagende observatør satt jeg i 2. etasje på en slags tribune og så ned i inngangspartiet hvor jeg og hadde oversikt over hovedinngangen og den sosiale situasjonen som foregikk under. På denne måten fikk jeg god oversikt i fugleperspektiv over den sosiale

situasjonen i inngangspartiet. Her var det enkelt og oversiktlig å se helheten i det som skjedde i inngangspartiet. (Se bilde 4.4 i kapittel 4 for illustrasjon.) Dette gjorde det også mulig å gjennomføre skjult observasjon ettersom informantene ikke ble oppmerksomme på at jeg satt der.

Skjema for observasjon legger vekt på flere sosiale faktorer. Jeg så på ulike kategorier som de som kommer og tar sprit, eller ikke tar sprit, og de som forlater og tar sprit, eller ikke tar sprit. Dette ga med oversikt over hyppigheten og rekkefølgen på menneskers handlingsvalg i forhold til hverandres og ga en oversikt over de ulike sosiale situasjonene. I tillegg hadde jeg en annen-kategori hvor jeg hadde fokus på faktorer som om personene kom alene eller sammen med andre, hvordan den sosiale situasjonen var i inngangspartiet i det informantene kom inn, og hvilke normer som periodevis kom til syne i inngangspartiet. Jeg hadde fokus på å notere i hvilke sosiale situasjoner mennesker benyttet seg av sprit, og ikke benyttet seg av sprit, og på hvilke måter informantene handlet gjennom disse situasjonene. Skjemaet er delvis basert på prøveobservasjoner, men tar også utgangspunkt i problemstillingen og de uformelle sosiale prosessene jeg er opptatt av å undersøke.

Under innsamling av data var det en utfordring å observere og notere på samme tid. Dette ble enklere etter hvert ettersom jeg kom inn i en noteringsrutine, og jeg fant en strategi for å gjennomføre dette, nemlig at jeg kunne observere og notere samtidig ved å sitte med noteringsskjemaet i samme blikkretning som inngangspartiet. Dette gjorde at jeg kunne notere det som skjedde kontinuerlig samtidig som situasjonen pågikk. En annen utfordring var at i perioder var det mange informanter i inngangspartiet samtidig. Selv om dette skapte interessante observasjoner, produserte det også mye data på en gang. Dette gjorde at det kunne oppleves utfordrende å få notert ned alle data som ble observert. Jeg løste dette ved å vekselvis observere og notere i slike situasjoner, slik at jeg var sikker på at jeg hadde fått med meg alle detaljene fra disse sosiale situasjonene før jeg noterte det ned i skjemaet. Det opplevdes ikke som utfordrende å se alle faktorene og helheten i den sosiale situasjonen da jeg observerte fra et fysisk sted som gjorde at jeg hadde god oversikt.

Etter å ha samlet inn data, satt jeg i gang med å analysere og kategorisere funnene fra datamaterialet. På bakgrunn av skjemaets struktur var dataene allerede plassert i kategorier, og jeg brukte skjemaet for å hente ut og identifisere flere mønster kom til syne. Jeg avkodet disse dataene ved å gå gjennom og se på ulike scenarioer, handlinger og mekanismer som

kom til syne i datamaterialet. Deretter sammenfattet jeg dette til ulike kategorier. Det å lage og bruke kategorier og prototyper på denne måten vil gi en mer strukturert og oversiktlig analyse og kan gi en mer reflektert og systematisk tolkning (Aase & Fossåskaret, 2014 s. 160). Etter å ha kategorisert funnene brukte jeg utvalgt teori for å tolke og analysere.

3.5 Relabilitet, validitet og overførbarhet

Relabilitet og validitet er grunnleggende for troverdige og holdbare forskningsresultater. *Reliabilitet* er et begrep som brukes for å si noe om hvor pålitelige dataene er, hvor nøyaktig innsamlingsmetoden er, og måten dataene bearbeides på (Blakie & Priest, 2017, s.38). Høy relabilitet vil si at dataene og studien kan regnes som pålitelige, og vil gjøre det mulig å gjenskape studien og få tilnærmet like funn (Thagaard, 2018, s.19). Metoden vurderes som pålitelig ettersom jeg har utviklet og utprøvd skjema for datainnsamling. Før selve datainnsamlingen øvde jeg meg i flere omganger på å notere situasjonen jeg observerte for å være forberedt og kunne gjennomføre datainnsamlingen på best mulig måte. Dette gjorde også at jeg var kjent med hvordan skjemaet og noteringen fungerte under selve datainnsamlingen, og det var enkelt å notere ned observasjonene. Jeg observerte flere og varierte scenarioer over en lengere periode. For å få kunne få med meg alle detaljene sørget jeg for å ta pauser fra noteringen innimellom, og spise og drikke. Dette er fordi jeg som forsker skal kunne observere og notere med et skarpt og våkent blikk.

Begrepet *validitet* handler om gyldigheten av resultatene, og hvorvidt disse samsvarer med virkeligheten (Dahlum, 2021). Den virkeligheten jeg beskriver i forbindelse med smittevern var i pandemisituasjonen annerledes enn hva den er når samfunnet er i normalt beredskap. Denne ikke-konstante virkeligheten i forbindelse med smittevernsnormer som gjelder i samfunnet gjør at empiriet ikke alltid vil være det samme, og kan påvirke validiteten av datamaterialet mitt. Når dette er sagt vil den sosiale virkeligheten alltid være i konstant endring (Aase & Fossåskaret, 2014, s.112). I tillegg er en teoretisk antagelse at disse mekanismene kan være allmenne og generelle til tross for at dette er en prekær situasjon. På bakgrunn av metodikken som er brukt for å samle inn data i det tidsrommet observasjonen ble foretatt, vurderes validiteten som god for å beskrive den sosiale situasjonen og virkeligheten som fant sted.

I denne studien er det viktig å påpeke at en annen forsker kan få andre resultater ved gjenskapelse av studien. Dette er på bakgrunn av at dataene er samlet inn i en periode hvor det var høy smitterisiko relatert til korona i samfunnet. De sosiale normene som er aktuelle i samfunnet kan dermed tenkes at ikke er konstante i forbindelse med smittevernshåndtering, noe som påvirker resultatene og dermed funnene. Dette påvirker i hvor stor grad studien kan etterprøves av andre forskere i feltet. På en annen side gir denne spesielle situasjonen en unik mulighet til å foreta forskning rundt dette temaet, og som jeg skal komme tilbake til kan resultatene være overførbare til en grad likevel.

Begrepet overførbarhet brukes for å beskrive hvorvidt funnene kan generaliseres og overføres til andre situasjoner og kontekster. Studien min tar utgangspunkt i spesifikke sosiale situasjoner ved en bestemt helseinstitusjon i en bestemt tidsperiode hvor risikohåndtering av smitte er med på å påvirke den sosiale situasjonen. På bakgrunn av dette kan en si at ikke alle situasjoner vil være lik denne, men det kan tenkes at resultatene kan anvendes for å uttale seg om lignende situasjoner. Selv om situasjonen som studeres er spesiell, kan de generelle sosiale mekanismene fra funnene brukes og overføres til andre sosiale situasjoner. Studien kan eksempelvis brukes i det sosiologiske feltet for å få forståelse av hvordan sosiale normer påvirker menneskers handling og samhandling i sosiale situasjoner, og hvordan sosiale mekanismer for å gjennomføre sosiale situasjoner kommer til syne.

3.6 Forskningsetikk

Å følge forskningsetiske retningslinjer er essensielt i alle studier hvor mennesker og deres personvern er involvert. Retningslinjene for forskningsetikk innebærer blant annet informert samtykke, håndtering av personvern og anonymisering av informanter (NESH, 2021). Skjult observasjon bryter med forskningsetiske retningslinjer for informert samtykke (NESH, 2021). Etersom denne studien er skjult og ikke-deltagende og anonymiserer informantene, behøves nødvendigvis ikke informert samtykke (Thagaard, 2018, s.22-26). Studien og dens tema er dessuten ikke av kompromitterende eller sensitiv informasjon da den innebærer å observere menneskers hverdagsliv i det offentlige rom.

For å forsikre meg om at korrekt forskningsetikk ble etterlevd i denne studien kontaktet jeg NSD og ga en beskrivelse av prosjektet og metoden for datainnsamling. NSD ga tilbakemelding om at studier av denne arten ikke behøver formell godkjenning, og at det var

forsvarlig å samle inn data og forske på måten jeg har beskrevet ettersom informantene anonymiseres. De opplyste også om at informert samtykke ikke var nødvendig på bakgrunn av metodens og temaets art, og ettersom det praktiseres total anonymitet i studien.

4.0 Empiriske resultater

Nå som jeg har presentert det teoretiske fundamentet og metoden som benyttes, vil jeg i denne delen av oppgaven vil jeg presentere funnene fra datamaterialet som er samlet inn under observasjonen. Her vil jeg gi en empirisk beskrivelse av hva som skjer for å besvare hva-spørsmålet; *«Hva er det som skjer i den mikrososiologiske situasjonen i det offentlige rom i inngangspartiet ved en helseinstitusjon når mennesker står ovenfor et valg om å praktisere, eller ikke praktisere smittevern? Hva gjør aktørene når de skal gjennomføre den sosiale situasjonen i inngangspartiet?»*. Jeg vil nå ta for meg funnene fra observasjonene i situasjonen jeg har studert i inngangspartiet ved en helseinstitusjon hvor fremmede mennesker er fysisk nære hverandre, og står ovenfor et valg om å benytte seg av håndsprit, eller ikke. Men aller først vil jeg ta for meg byggets fysiske struktur slik at leseren skal forstå det fysiske rom hvor dataene er samlet inn. I analysedelen av kapittelet vil jeg gå nærmere inn på de mekanismene som styrer hvordan mennesker handler i lys av utvalgt teori, og se nærmere på og drøfte de sosiale mekanismene som kommer til syne i den mikrososiologiske situasjonen.

Jeg vil presentere redegjørelsen av observasjonene i tre deler, og gjør dette etter Erving Goffmans teori om sosial samhandlingsordenen. Jeg vil i dette kapittelet utelukkende presentere data, men jeg ser det formålstjenlig å bruke dette mikrososiologiske teoretiske rammeverket som et redskap for å få en mer strukturert og oversiktlig presentasjon av funnene fra datamaterialet. Som sagt beskriver teorien om samhandlingsordenen hvordan sosiale situasjoner kan deles inn i tre deler; åpningsfasen, gjennomførelsesfasen og fasen hvor situasjonen lukkes. Jeg vil presentere en detaljert beskrivelse av hvordan informantene handler i den sosiale situasjonen jeg studerer. Beskrivelsene kan ved første øyekast virke på grensen til trivielle, men som vi skal se i analysekapittelet skal jeg gå nærmere inn på hvorfor detaljene i disse handlingene er viktig for det mikrososiologiske samspillet, og hvordan det påvirker den sosiale interaksjonen mellom mennesker.

Jeg vil nå redegjøre for de observasjonene som ble gjort i startfasen av den sosiale situasjonen i det individene gikk inn i bygget, altså *åpningen* av den sosiale situasjonen. Åpningen av den sosiale situasjonen vil i oppgavens sammenheng beskrive hvordan individene handlet i sin forberedelse på å praktisere smittevern eller ikke i en sosial samhandling på en offentlig møteplass. I denne sammenhengen vil åpningen av situasjonen eksempelvis være hvordan menneskene handler i det de er på tur inn i bygget. Deretter vil jeg ta for meg funnene som ble observert under selve *gjennomføringen* av den sosiale situasjonen. Gjennomføringen av den sosiale situasjonen vil i denne oppgaven beskrive hvordan individene handlet i møte med selve spritsituasjonen i den ufokuserte sosiale situasjonen i inngangspartiet. Til slutt vil jeg presentere de funnene jeg observerte under *lukkingen* av den sosiale situasjonen. Lukkingen av den sosiale situasjonen vil i oppgavens sammenheng beskrive på hvilken måte individene handler i det de skal forlate den ufokuserte sosiale samhandlingen som foregår i inngangspartiet. De fremmede menneskene er fysisk nær hverandre, og står ovenfor samme valg om å benytte seg av håndsprit eller ikke.

Selv om dette er en kvalitativ studie, vil jeg kort si noe om den generelle fordelingen mellom informantene som benyttet seg av sprit, og ikke benyttet seg av sprit på tur inn helseinstitusjonen. I datamaterialet mitt kommer det frem at cirka 45 prosent av informantene benyttet seg av håndsprit i inngangspartiet, mens de resterende 55 prosentene ikke benyttet seg av håndspriten. Jeg nevner forholdet mellom disse da det vil være nyttig for å si noe om hyppigheten og frekvensen av de forskjellige funnene i analysedelen.

4.1 Beskrive av fysisk setting

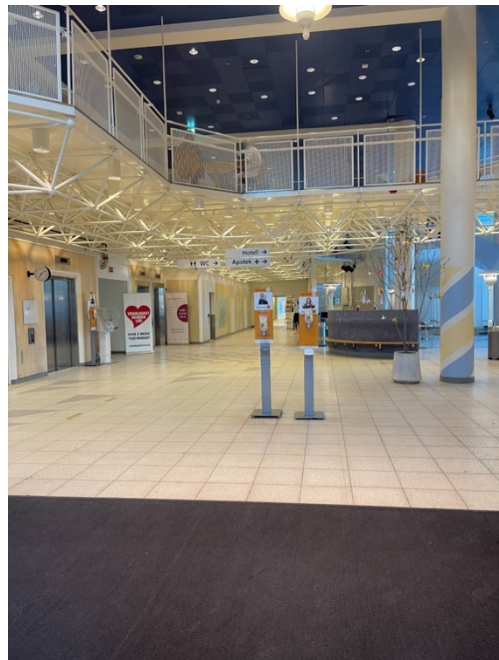
Dette er en offentlig situasjon hvor man i en fysisk setting omgås fremmede, eller mennesker man har bekjentskap til. For at leseren skal få et tydelig og korrekt bilde av det fysiske rom der den sosiale samhandlingssituasjonen foregår og dataene er hentet fra, vil jeg gi en kort beskrivelse av inngangspartiet ved helseinstitusjonen ved hjelp av å vise noen illustrasjoner. Bildene er til noen grad manipulerte for å kunne anonymisere helseinstitusjonen og eventuelle personer i bildene. Bildene er tatt på kveldstid med hensikt om å ikke avbilde mennesker. Bildene representerer dermed ikke de sosiale situasjonene som oppstår i inngangspartiet under normal åpningstid. Jeg vurderer det som hensiktsmessig å benytte bilder i beskrivelsen for at leseren skal få en bedre forståelse av hvordan situasjonen er studert.

Før man kommer inn i bygget og i inngangspartiet må man gjennom inngangsdørene til hovedinngangen (se bilde 4.1) Inngangspartiet er relativt stort, og videre inn er det en lengre korridor med fløyer og avdelinger, hvor en kan ta heis eller trapp til andre etasjer i bygget. Når en kommer inn inngangspartiet møter man et spritpunkt hvor det står to spritdispensere. Disse står midt i inngangspartiet og er fysisk plassert på en slik måte at du må passere de på tur videre inn i bygget (se bilde 4.2). Når en kommer til spritdispenserne, kan man se at de er festet til et oransje skilt med tekst og en avbildet person som viser et «ok-tegn» med hendene. Skiltet leser: *«Rene hender inn, rene hender ut. Kjære pasient, besøkende og ansatte! Du kan bidra til å hindre spredning av smitte. Takk for at du spriter hendene dine når du kommer og når du går.»* (Se bilde 4.3) Her kan en se at helseinstitusjonen oppfordrer menneskene som kommer inn til å benytte seg av håndsprit og følge smittevernstiltak. For å illustrere forskerens perspektiv og oversikt over den sosiale situasjonen viser jeg litt av hvordan inngangspartiet så ut for forskeren gjennom datainnsamlingen. Tribunen kan sees i bilde 4.1 og 4.2. På denne tribunen hadde jeg som forsker god oversikt over inngangspartiet, og et godt utgangspunkt for å få med meg detaljene i den sosiale situasjonen som oppstod her. (Se bilde 4.4) (Bildene er tatt på to ulike dager, dermed er den ene spritdispenseren flyttet ut av bildets ramme i bilde 4.4. Det var to spritdispensere i inngangspartiet, dens plassering var justert litt.)

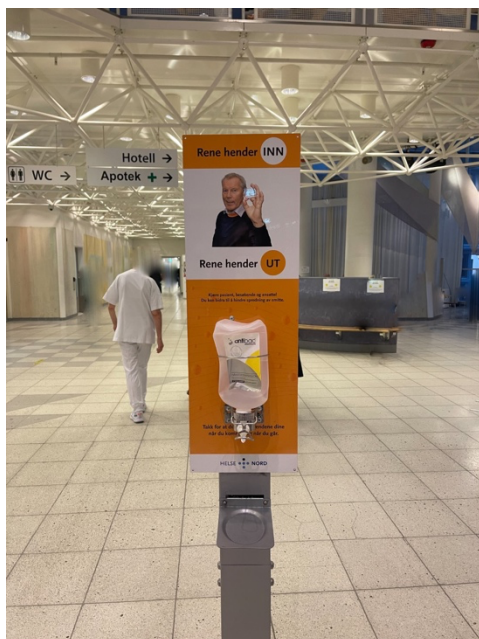
4.1.1 Bilder

Bilde 4.1: Hovedinngang til inngangsparti og inngangsdører.

Bilde 4.2: Spritdispensere og spritpunktets fysiske plassering i inngangspartiet.

Bilde 4.3: Bilde av selve spritdispenseren.

Bilde 4.4: Forskerens perspektiv i forbindelse med datainnsamling

4.2 Åpning av den sosiale situasjonen

Som Goffman beskriver i sin mikrososiologiske teori om samhandlingsordenen, kan en forklare hvordan en samhandlingssituasjon åpnes. Et funn jeg gjorde under observasjonen var at flere av individene gjorde seg klare til å delta, eller ikke delta, i den sosiale spritsituasjonen i inngangspartiet ved institusjonen. Jeg observerte hvordan menneskene handlet i inngangspartiet av institusjonen, og hvordan de oppførte seg før de kom til spritstasjonen og handlingsvalget de gjorde her. Jeg observerte tre hovedstrategier i åpningen av situasjonen; *justering av gangehastighet, håndtering av medbrakte objekter, og blikkretning og mobilbruk*. Jeg vil nå gå beskrive disse funnene og typiske strategier som kom til syne under åpningen av den sosiale situasjonen uten en bestemt kronologi.

Justering av gangehastighet

Den første observasjonen jeg vil ta for meg er hvordan noen mennesker endret hastighet på gangen da de gikk gjennom institusjonens inngangsparti. Når mennesker skal inn helseinstitusjonen må de håndtere overgangen mellom å fysisk befinne seg ute, til å være inne i det sosiale rom i inngangspartiet. Jeg observerte at noen av individene gjorde fysiske forberedelser som å *sette ned farten* på gangen i det de kom inn i bygget. Jeg observerte at de individene som satt ned tempoet i det de kom inn i bygget, ofte benyttet seg av spriten. Som jeg vil komme tilbake til i analysen satt informantene ned farten på en måte som indikerte at de skulle til å benytte seg av håndsprit. De gikk langsommere etter de hadde kommet inn inngangsdøren, og brukte blikket for å navigere seg i inngangspartiet. Etter de hadde orientert seg gikk de ofte i den samme langsommere gangen bort til spritstasjonen.

Andre individer justerte gangehastigheten ved å *sette opp farten* i det de kom inn inngangspartiet. Disse benyttet seg ofte ikke av håndsprit. Da de kom inn inngangen av bygget hadde de individene som gikk hurtig et stivt og målbevisst blikk rett frem i rommet og forbi spritstasjonen. Disse menneskene gikk i en målbevisst og rett bane fra inngangspartiet og videre inn i bygget, med et blikk som ikke beveget seg rundt i rommet, men festet heller blikket målrettet lengere inn i gangen. Som jeg vil komme tilbake til i analysen er det en sammenheng mellom denne justering av gangehastighet og hvordan informantene gjennomfører den sosiale situasjonen.

Håndtering av medbrakte objekter

Et funn er hvordan menneskene som kom inn i bygget gjorde fysiske forberedelser på tur inn inngangspartiet. Noen av menneskene som kom inn i bygget hadde med seg medbrakte objekter og holdt vesker, poser eller andre former for oppbevaring i hendene. De som kom inn i bygget med vesker eller poser i hendene justerte ofte på disse før de kom til spritstasjonen for å benytte seg av sprit. Et konkret eksempel fra datamaterialet er hvordan flere av informantene tok av seg hansker og votter på tur inn i bygget, flyttet vesker eller poser opp på håndledd eller skulderen, og justerte krykker for å frigjøre hendene. Mange av disse hadde blikket i retning av spritstasjonen samtidig. En annen observasjon i forbindelse med dette var at disse menneskene satte også ned gangehastigheten samtidig som de justerte objektene sine. Informantene som justerte på objekter i inngangspartiet benyttet seg nesten alltid av håndspiten i inngangspartiet. Et konkret funn relatert til håndtering av medbrakte objekter er hvordan de som på sin tur inn i bygget beholdt votter på, eller poser i hendene, ikke benyttet seg av spriten.

Blikkretning og mobilen

Et annet funn er informantenes navigering med blikk, og bruk av mobiltelefon på tur inn inngangspartiet. De færreste som ikke benyttet seg av spriten, hadde ikke blikket rettet mot selve spritdispenseren. Det kunne virke som de ikke så på spritdispenseren, og hadde heller et målrettet og stivt blikk forbi spritpunktet, lengere inn i gangen. Et konkret eksempel er hvordan mange av de som kom inn i bygget og senere ikke benyttet seg av håndspiten, hadde blikket festet på et punkt lengere frem i gangen eller i mobiltelefonen.

Et eksempel på mobiltelefonbruk er hvordan de fleste informantene kom inn i døra til inngangen uten å ha mobiltelefonen fremme. Et funn er hvordan flere informanter tok opp mobiltelefonen fra lomma i det de gikk gjennom inngangspartiet, og holdt deretter blikket nede i mobiltelefonen i det de beveget seg inn i inngangen. Som oftest benyttet disse menneskene seg ikke av håndspiten, og gikk forbi spritpunktet med blikket festet ned i mobilen.

4.3 Gjennomføringen av den sosiale situasjonen

Gjennomførelsesfasen i den sosiale spritsituasjonen ved helseinstitusjonen defineres her som måten individene gjennomfører den mikrososiologiske samhandlingssituasjonen mellom fremmede i det offentlige rom. Etter å ha observert har jeg gjort flere funn relatert til hvordan individene handlet da de sto ovenfor valget om å benytte seg av håndsprit eller ikke. Jeg har sett etter de sosiale faktorene som kommer til uttrykk i gjennomføringen av situasjonen. I datamaterialet har jeg funnet seks ulike sosiale faktorer. Disse seks faktorene er *kø*, *grupperelasjon*, *mennesker som snur*, *handlingsmønster*, *fremmede som oppholder seg foran spritstasjonen*, og *håndtering av medbrakte objekter*. Jeg vil nå presentere disse ulike funnene og beskrive hvordan informantene handlet i forbindelse med disse strategiene i gjennomførelsesfasen av den sosiale situasjonen i inngangspartiet. Jeg vil beskrive disse sosiale faktorene og se på hva som skjedde når informantene benyttet seg av, eller ikke benyttet seg av sprit.

Første sosiale faktor: kø

I datamaterialet kommer det frem hvordan det periodevis kom inn flere mennesker samtidig med en slik hyppighet og tetning at det var få meter mellom dem. Dette var periodevist med på å skape kø foran spritstasjonen. Et eksempel fra observasjonen er hvordan individer stoppet opp foran spritpunktet for å benytte seg av sprit, og de som kom etter ble nødt til å vente på tur for å benytte seg av sprit. Dette scenarioet gjentok seg flere ganger, og det dannet det seg tidvis en kø i inngangspartiet.

En observasjon i forbindelse med dannelse av kø foran spritstasjonen, var at hvis individer kom inn i bygget og det allerede var en etablert kø foran spritstasjonen, stilte de fleste seg i køen, heller enn å gå forbi. Jeg observerte dette oftere i perioder hvor det var kø samtidig som en jevn strøm av mennesker kom inn i bygget. Jeg observerte sjeldent at individer som kom inn i bygget og møtte på en kø foran spritstasjonen, valgte å gå videre inn i bygget forbi køen og spritstasjonen.

Andre sosiale faktor: Grupperelasjon

Flere av menneskene som kom inn helseinstitusjonen kom ikke alene, men i allerede dannede grupper hvor de tilsynelatende allerede hadde en etablert relasjon til hverandre. Her definerer jeg grupper som de som kom inn sammen i to eller flere. Dette vil være en fokusert samhandling ettersom gruppe medlemmene direkte henvender seg til hverandre. Jeg observerte at de som kom i grupper tok nesten alltid samme handlingsvalg når de kom til spritpunktet. I dataene mine kommer det frem at i tilfeller hvor ett individ i allerede etablerte grupper stoppet opp for å benytte seg av håndsprit, ville de andre i gruppen også stoppe opp og benytte seg av håndspriten. I andre tilfeller går hele gruppen gjennom inngangspartiet uten at noen av gruppens individer benytter seg av håndspriten. En konkret observasjon er hvordan flere grupper gikk inn i bygget uten å stoppe opp for å benytte seg av sprit. Et konkret funn er dermed at individene i gruppen nesten alltid tar samme handlingsvalg.

Foresatte som hadde med seg mindre barn og benyttet seg av spriten, assisterte eller veiledet alltid barna til å ta håndsprit. Jeg observerte ingen foresatte med barn som ikke var i barnevogn som bare tok sprit selv, og unnlot å hjelpe barnet eller barna sine med å ta håndsprit. Noen barn var høye nok til at de kunne ta sprit selv, og foresatte pekte noen ganger på spritstasjonen til disse barna. Et eksempel er hvordan et par med foresatte løftet barnet sitt opp slik at de kunne nå spritdispenseren, før de så spritet sine egne hender. En annen foresatt benyttet seg av sprit selv, for så å ta sprit i sine hender og distribuerte det over barnets hender. Noen foresatte demonstrerte også til de minste barna hvordan de skulle gni spriten i hendene.

Noen mennesker ble rullet inn i rullestol av en helper eller verge. Noen ganger stoppet vergen opp for å ta sprit selv før de beveget seg videre, og da gjorde rullestolbrukeren også det. I tilfellene hvor den som rullet stolen benyttet seg av sprit, observerte jeg i flere tilfeller at helperen posisjonerte rullestolen slik at individet som satt i stolen kunne benytte seg av spriten. Andre gikk forbi spritpunktet uten å ta selv, eller å hjelpe rullestolbrukeren med å ta sprit.

For å oppsummere observerte jeg at individene i gruppene så og si alltid tok det samme valget da de gjennomførte den sosiale situasjonen i inngangspartiet. I tilfeller hvor et individ i gruppa stoppet opp, stoppet hele gruppen og benyttet seg av sprit. I andre tilfeller gikk hele gruppen inn inngangspartiet uten at noen av individene benyttet seg av håndspriten.

Tredje sosiale faktor: Mennesker som snur

Et funn fra datamaterialet er hvordan mennesker snur og går tilbake til spritpunktet etter de har passert det. I datamaterialet mitt ser jeg at alle menneskene som snudde og returnerte til spritstasjonen etter de hadde passert det, gjorde dette i forbindelse med at en annen person i inngangspartiet samme tid som dem selv benyttet seg av håndsprit. Dette skjedde når fremmede observerte hverandre, men kom også til syne i allerede etablerte grupper.

Eksempelvis observerte jeg grupper hvor et individ stoppet opp, men de andre aktørene gikk forbi spritpunktet. Aktørene som gikk forbi la merke til at en i gruppa sto ved spritpunktet da de var kommet et par skritt forbi spritstasjonen. Deretter snudde de og gikk tilbake for å selv benytte seg av spriten. Dette skjedde også mellom fremmede. Et eksempel er hvordan jeg observerte at aktører gikk forbi spritpunktet akkurat i det andre aktører i inngangspartiet benyttet seg av spriten. Etter de ble oppmerksom på at andre aktører benyttet seg av spriten, snudde de og gikk et par skritt tilbake for å selv benytte seg av spriten.

Fjerde sosiale faktor: handlingsmønster

En annen observasjon jeg gjorde var hvordan ulik forekomst av handlingsmønster oppstod i inngangspartiet. I datamaterialet ser jeg hvordan «stier» med mennesker kommer inn i bygget. De kommer med et slikt mellomrom og hyppighet at det ikke dannes kø foran spritpunktet, men de kan observere hvordan de som går foran forholder seg til bruk av håndsprit. I noen perioder benyttet flesteparten av disse som kom inn i bygget med denne hyppigheten seg av håndsprit, mens i andre perioder benyttet de fleste seg ikke av spriten. I skjemaet hvor jeg registeret dataene er det tydelige mønster som tydeliggjør i noen tidsperioder er hyppigheten av de som benytter seg av sprit veldig høy, mens i andre perioder er den veldig lav.

I perioder kom mennesker inn i bygget med et slikt mellomrom mellom seg at de ikke måtte stå i kø eller vente på den foran for å benytte seg av spriten. De hadde en slik avstand til hverandre som gjorde at de kunne observere de andre aktørene og deres handlinger i inngangspartiet. Et funn er hvordan det periodevis dannet seg trender hvor disse aktørene tok samme handlingsvalg som de andre aktørene i inngangspartiet. Et eksempel fra observasjonen er hvordan det dannet seg mønster hvor rekker på mange mennesker med et slikt mellomrom mellom seg gjorde det samme valget. Noen ganger tok hele rekken sprit, mens andre ganger gikk hele rekken forbi uten at noen benyttet seg av spriten.

Femte sosiale faktor: Når fremmede oppholder seg foran spritstasjonen

Ved flere anledninger ble noen mennesker stående tett foran spritstasjonen uten at de benyttet seg av spriten. Eksempelvis ble disse stående her for å orientere seg i innkallingspapirer, orientere seg videre i inngangspartiet, sjekket telefonen sin, eller ble stående å snakke med en annen person. Jeg observerte at i tilfeller hvor mennesker ble stående foran spritstasjonen, gikk de fleste av individene som kom inn i bygget forbi spritstasjonen uten å benytte seg av spriten. De gikk ikke nært, eller forbi personen som sto foran spritpunktet for å selv benytte håndspriten. Menneskene stod på en måte som en fysisk hindring foran spritpunktet, men menneskene som kom inn kunne lett ha orientert seg forbi eller nært disse personene for å komme til spritstasjonen. Det kunne virke som menneskers intimsone relatert til å bevege seg så fysisk nært et fremmed menneske, påvirket at de ikke gikk til spritpunktet mer enn den fysiske hindringen som kom av at personen stod her gjorde. Et annet funn i forbindelse med dette er at når disse personene flyttet seg vekk fra spritpunktet og ingen lenger oppholdt seg foran spritstasjonen, opphørte mønsteret ved at menneskene gikk forbi spritpunktet, og mange av individene i inngangspartiet benyttet seg av spriten igjen.

Sjette sosiale faktor: håndtering av medbrakte objekter

Noen av individene hadde medbrakte objekter i hendene. Som tidligere nevnt forberede noen informanter votter, poser eller vesker før de kom til selve spritpunktet for å frigjøre hendene på tur inn inngangspartiet. Jeg observerte at de menneskene som gikk med hjelpemidler som krykker eller stokk og benyttet seg av håndspriten, justerte på disse ved selve spritpunktet. De gjorde dette på en slik måte at de tok krykkene eller stokken mellom bena for å frigjøre hendene sine samtidig som hjelpemidlene ikke skulle falle ned på gulvet. I noen tilfeller kom disse individene i grupper, og andre gruppe-medlemmer holdt disse hjelpemidlene for personen mens den benyttet seg av håndspriten. Noen ganger virket det som om at de måtte spørre om hjelp til å holde hjelpemidlene, mens andre ganger virket det som om at den de gikk sammen med tilba seg å holde krykkene eller stokken for at de skulle kunne benyttet seg av spriten.

Andre individer med slike hjelpemidler benyttet seg ikke av håndspriten. De holdt mobil, vesker eller poser i hendene eller votter på, og passerte spritpunktet uten å justere objektene

sine. De fleste som ikke justerte medbrakte objekter før møtet med spritpunktet, gikk forbi spritstasjonen uten å ta å benytte seg av håndspriten.

I noen tilfeller justerte informantene sine medbrakte objekter etter de hadde stoppet opp foran spritdispenseren. De gjorde ved eksempelvis legge mobilen i lomma, eller justere på vesker, poser eller hansker etter de hadde stoppet opp foran spritpunktet. Et funn er at disse informantene brukte lengere tid foran spritpunktet, enn de som hadde justert sine medbrakte objekter i forkant.

4.4 Lukking av situasjonen

Lukkingen av den sosiale situasjonen defineres i denne sammenhengen som hvordan menneskene handlet i det de beveget ut av den sosiale situasjonen i inngangspartiet, og videre inn i bygget. Jeg vil i korte trekk ta for meg hvordan jeg observerte at mennesker forholdt seg til det å benytte seg av håndsprit når de forlater bygget på tur ut. I analysedelen vil jeg ikke legge stor vekt på dette, men det er likevel noen nevneverdige funn i forbindelse med avslutningen av den sosiale situasjonen som er nyttige for analysen i sin helhet.

Gange videre inn i bygget

Min observasjon var at de fleste, uavhengig om de benyttet seg av håndspriten eller ikke, gikk videre inn i bygget etter de hadde forlatt spritpunktet på tilnærmet samme måte som de gjorde på tur til spritpunktet. De fleste gikk videre inn i bygget med en identisk gangehastighet som de hadde før de kom til punktet hvor de passerte spritstasjonen. Jeg observerte hvordan noen av håndspritbrukerne oppførte seg etter de hadde stoppet opp for å ta sprit. En observasjon jeg gjorde var hvordan noen som benyttet seg av spriten, brukte ekstra god tid på å gni spriten inn i hendene. Disse hadde ofte medbrakte objekter med seg, og distribuerte spriten ved selve spritpunktet før de tok objektene sine i hendene og forlot inngangspartiet. Noen ble stående lengere enn andre rundt spritpunktet, og på en rolig, tydelig og kontrollert måte distribuere spriten i hendene før de gikk videre. Andre spredte spriten over håndflatene samtidig som de gikk med en roligere gange videre inn i bygget enn de gjorde da de kom inn.

De som snur etter å ha passert spritpunktet

Som jeg har vært inne på observerte jeg at noen mennesker passerte spritpunktet med noen få steg, for så å gå tilbake for å kunne benytte seg av spriten. I alle tilfeller hvor jeg observerte skjedde dette i forbindelse med at en annen person, uavhengig av relasjonen benyttet seg av sprit på samme tidspunkt som informantene passerer spritpunktet selv. I det de er på tur å forlate den sosiale situasjonen i inngangspartiet, velger de å tre tilbake inn i den sosiale situasjonen for å gjennomføre den på en annerledes måte. Som jeg vil komme nærmere inn på i analysedelen kan man se at informantene muligens ikke er tilfreds med måten de gjennomførte den sosiale situasjonen i det de avslutter den, og trer inn i den igjen for å lukke den på en annen måte enn de først gjorde.

Blikkretning

Jeg observerte at flere av de som passerte spritpunktet uten å benytte seg av spriten i mange tilfeller hadde blikket festet på et punkt lengere inn gangen forbi selve inngangspartiet. Disse gikk ofte med en hurtig og målrettet gange gjennom hele den sosiale situasjonen. Et eksempel er hvordan flere individer passerte spritpunktet uten å benytte seg av håndsprit, samtidig som de holdt mobilen i hendene med blikket festet i den gjennom hele den sosiale situasjonen. De gjorde dette helt til de hadde passert spritpunktet og tredd ut av den sosiale situasjonen i inngangspartiet. De lukket den sosiale situasjonen i inngangspartiet ved å holde blikket bestemt festet på samme sted samtidig som de gikk gjennom inngangspartiet.

De som forlater bygget

Det er nevneverdig å si noe om hvordan menneskene som forlot bygget forholdt seg til å sprite hendene på tur ut av bygget. Dette er fordi det har sammenheng med helheten av analysen av den sosiale situasjonen i inngangspartiet. Jeg observerte at fåtallet av de som forlot bygget benyttet seg av håndsprit i inngangspartiet da de var på tur ut. I datamaterialet mitt kommer det frem at mindre enn 10 prosent spritet hendene sine på tur ut av bygget. Dette er betraktelig færre enn de som spritet hendene sine på tur inn i bygget, hvor det kommer frem at i underkant av halvparten av informantene benyttet seg av håndsprit. Dette er viktig å nevne da en observasjon er at i de tilfellene individer som forlot bygget benyttet seg av

håndspriten, var dette veldig ofte i perioder hvor de som forlot bygget kunne se at mennesker som kom inn bygget benyttet seg av håndspriten.

4.5 Oppsummering

For å oppsummere resultatene er det flere funn fra datamaterialet mitt relatert til hvordan informantene håndterer det mikrososiologiske samværet i det offentlige rom som de blir en del av i inngangspartiet på helseinstitusjonen. Jeg har vært inne på hvordan informantene justerte gangehastighet, medbrakte objekter og brukte blikket i åpningsfasen av situasjonen. I gjennomføringen av situasjonen sier funnene noe om hvordan informantene forholdt seg til kø, handlet når de var i grupper og forekomst av handlingsmønstre. Et hovedfunn her er at det viktige uformelle sosiale påvirkningsmekanismer som kommer til syne. I avslutningsfasen ser jeg at informantene bruker blikkretning og gangehastighet for å komme seg ut av den sosiale situasjonen. I analysekapittelet vil jeg ta for meg de ulike sosiale mekanismene jeg har observert at informantene bruker i åpningsfasen, gjennomførelses og avslutningsfasen, og drøfte forekomsten og aktualiteten av disse i lys av utvalgt teori.

5.0 Analyse av empiri

I denne delen av oppgaven vil jeg analysere dataene og funnene fra datamaterialet. Det jeg har observert og skal foreta en analyse av er menneskers smitteadferd i en offentlig situasjon i inngangen ved en helseinstitusjon. For å få en oversiktlig struktur av funnene ble de i forrige kapittel presentert i et rammeverk av de tre ulike fasene Goffman bruker i teorien om samhandlingsordenens faser. Nå når funnene skal analyseres vil jeg strukturere analysen i to hoveddeler; de som velger å *benytte* seg av håndsprit, og de som velger å *ikke benytte* seg av håndspritsprit i inngangspartiet. Jeg vil dele opp analysen slik for å få en tydeligere og mer oversiktlig struktur på analysen. Samtidig vil dette gjøre at mekanismene som påvirker menneskenes handlingsvalg kommer tydeligere til syne når skal gjennomføre den sosiale situasjonen i inngangspartiet ved helseinstitusjonen. Det er nettopp disse ulike sosiale mekanismene som kommer frem i datamaterialet mitt jeg ønsker å analysere og forklare i lys av Goffmans teoretiske perspektiv og teorien om rasjonelle valg.

I denne delen av oppgaven setter jeg søkelyset mot forskningsspørsmål 2 og 3. Først vil jeg ta for meg hvordan-spørsmålet ved å undersøke *hvordan* de ulike uformelle sosiale mekanismene relatert til smittevernshåndtering kommer til syne i den sosiale situasjonen i inngangspartiet. I oppsummeringen og diskusjonen i dette kapittelet vil jeg komme tilbake til hvorfor-spørsmålet ved å forklare *hvorfor* noen velger å benytte seg av håndspriten, mens andre ikke gjør det.

5.1 Mennesker som benytter seg av sprit

I forrige kapittel sammenfattet og presenterte jeg funnene fra observasjonene av hvordan informantene forholdt seg til smittehåndtering i den sosiale situasjonen i inngangspartiet. Det jeg har analysert er smittevernsadferd hvor en basert på et rasjonelt teoretisk perspektiv kan forvente at det oppstår et gratispassasjerproblem, men i datamaterialet mitt ser jeg at cirka 45 prosent av informantene velger å benytte seg av håndspriten i inngangspartiet. Nå vil jeg gå nærmere inn på og analysere de ulike faktorene som er med på at mennesker velger å benytte seg av håndsprit i den sosiale situasjonen som oppstår i inngangspartiet. Jeg vil tolke hva som gjør at mennesker handler slik som de gjør i inngangspartiet på helseinstitusjonen, og hvilke faktorer som spiller inn på deres gjennomføring av den sosiale situasjonen.

To åpningsstrategier: håndtering av medbrakte objekter

Nå vil jeg analysere hvordan de som benytter seg av håndspriten velger å gjøre det. Jeg har observert to ulike strategier for hvordan mennesker som har med seg medbrakte objekter velger å gjennomføre det når de skal sprite hendene. Det er de som planlegger møtet med håndspriten, og de som er spontane. Jeg vil forklare disse to ulike strategiene.

De som planlegger møtet med spritpunktet

Flere av menneskene hadde medbrakte objekter som vesker, poser og mobiltelefoner med seg i hendene på tur inn i bygget. Jeg observert at de menneskene som senere benyttet seg av håndspriten justerte på de medbrakte objektene de holdt i hendene. Noen handlinger jeg observert var at de som hadde mobiltelefoner la de vekk i lommen, de som holdt poser i hendene flyttet de opp på håndleddene, og de som hadde vesker flyttet hempen lengere opp på armen eller på skuldra i det de beveget seg bort mot spritpunktet.

Det vil være en rasjonell handling å frigjøre hendene sine for objekter for å kunne benytte seg av håndsprit på en hensiktsmessig og korrekt måte, noe som kan være årsaken til hvordan informantene justerte på disse objektene. Hvis aktøren beholder vottene på, eller krykkene eller vesken i hendene vil de ikke kunne sprite hendene på en korrekt måte, og vil ikke nå målet hvis det er å praktisere smittevern. Flere av informantene frigjorde seg fra disse objektene i god tid før de kom til spritpunktet. Dette kan være fordi de ønsket å møte spritpunktet forberedt og vil kunne benytte seg av spriten på en effektiv måte for å komme seg inn i bygget raskere. Hvis deres mål er å komme seg inn i bygget uten å bruke for lang tid og samtidig benytte seg av håndsprit vil aktøren vurdere at å gjøre forberedelser for å frigjøre hendene sine er et valg som gjør at de kan nå dette målet på en effektiv måte. På en annen side kan det å frigjøre hendene sine før en kommer til spritpunktet være en form for taktfull uoppmerksomhet. Ved å forberede seg allerede før en kommer til spritpunktet og dermed ikke bruke unødig lang tid på å gjøre disse justeringene ved selve spritpunktet vil dette gjøre at personer som kommer etter dem ikke behøver å vente på sin tur. Det å gjøre slike forberedende handlinger kan være aktørens måte å vise at *«Jeg vil samarbeide og skjønner at det er flere enn bare meg som har tenkt å benytte meg av håndsprit, og gjør tiltak for å gjøre det på en mest effektiv måte slik at andre også får denne muligheten»*.

Sett i lys av teorien om dramaturgisk selvrepresentasjon kan en tolkning være at menneskene praktiserer disse forberedende handlingene med sine medbrakte objekter for å kommunisere at de har tenkt til å benytte seg av spriten til de andre aktørene i den sosiale situasjonen. De vil tenke på å opprettholde sin frontstage som et individ som følger normene, og ønsker å fremstå og vise til de andre individene at de er en person som ikke bryter smittevernsnormene som gjelder ved en helseinstitusjon eller de rådene som regjeringen opplyser befolkningen om relatert til håndtering av pandemien. Ved å praktisere disse forberedende handlingene kan man tenke seg at aktørene er bevisst over at de befinner seg i en sosial samhandlingssituasjon som Goffmans beskriver som en scene i teorien om dramaturgisk selvrepresentasjon. Deres handlinger blir tolket av andre og beskriver hvem de er som mennesker, og handler dermed bevisst slik at de skal fremstå som samfunnsmedlemmer som føler normene. Hvordan de opptrer og ønsker og bli oppfattet vil dog avhenge av deres egen identitetsoppfattelse. Det vil si at deres internaliserte verdier om hvordan de ser seg selv vil avhenge av hvordan de ønsker å fremstå for publikum. Hvis de oppfatter seg selv som individer som følger den sosiale situasjonens normer og regjeringens råd, vil det trolig være viktigere for dem å gjøre handlinger i den sosiale situasjonen som kommuniserer utad at de praktiserer

smitteforebyggende tiltak. Under en pandemisituasjon der staten råder om smittevernshåndtering gjøre at disse normene står mer sentralt i samfunnet, noe som gjør at de sosiale sanksjonene knyttet til disse vil oppleves som mer alvorlig. I lys av disse faktorene kan det tenkes at for aktøren vil det oppleves som enda viktigere i en pandemisituasjon å følge disse normene for å minske risikoen om å tape ansikt og for å kunne opprettholde sin frontstage som en som følger reglene. Aktøren ønsker med sine handlinger å kommunisere at *«jeg er allerede klar over at her må man benytte seg av håndsprit før man går inn, og har tydelige og målrettede intensjoner for å følge de sosiale normene i situasjonen jeg befinner meg i nå, samtidig som jeg ønsker å gjøre dette raskt og effektivt slik at de som kommer etter meg også kan benytte seg av denne muligheten. Jeg følger både normene om smittevern, samtidig som jeg er oppmerksom på at jeg vil frigjøre spritstasjonen forttest mulig slik at andre også kan gjøre det.»*.

Slik som jeg tok opp i teorikapittelet handler mennesker ikke bare som de gjør i sosiale situasjoner ensidig for å ikke tape ansikt i den sosiale situasjonen. Selv om at jeg ikke kan uttale meg om informantens mål ut fra observasjon alene, kan det argumenteres for at aktørene handler med personlige mål som ikke utelukkende handler om å ikke tape ansikt. Aktøren kan ha klare mål for hvordan de ønsker å komme seg gjennom inngangspartiet. Det å forberede seg i møte med spritpunktet kan være i forbindelse med et ønske om å ikke bruke for mye tid i inngangen på å sprite hendene, eller komme seg taktisk og raskt inn i bygget. Vi vet gjennom teorien om rasjonelle valg at aktørene er rasjonelle aktører med egne ønsker og mål i hverdagen, og vil handle slik at de oppnår målene sine på best mulig måte.

I scenarioer hvor aktørens potensielle mål er å ikke komme for sent på jobb, besøke sin pårørende raskest mulig, eller ikke komme for sent til en avtale, samtidig som de ønsker å sprite hendene sine, kan de tenke over hvordan de kan nå dette målet på en mest effektiv måte allerede før de kommer inn i bygget. For aktøren vil det være et rasjonelt valg å forberede seg i møte med spritstasjonen hvis deres mål er å komme seg inn i bygget på en rask og effektiv måte, samtidig som de praktiserer smitteforebyggende håndhygiene.

De spontane håndspriterne

Andre informanter gjorde ikke forberedende handlinger med sine medbrakte objekter. Noen justerte på sine medbrakte objekter ved selve spritstasjonen ved å sette objektene ned på

gulvet. Noe jeg observerte var at de fleste informantene som justerte på medbrakte objekter ved selve spritpunktet brukte tilsynelatende noe lengere tid til å sprite hendene foran spritpunktet mens de sto i inngangspartiet. I motsetning til de som praktiserte forberedende handlinger med de medbrakte objektene, gikk ikke disse menneskene videre inn i bygget samtidig som de distribuerte spriten mellom hendene. De spontane spriterne tok seg god tid, og jeg observerte at flere av disse så seg rundt på de andre menneskene i inngangspartiet mens de sto foran spritpunktet.

En forklaring på dette kan være at ved å bruke god tid foran spritpunktet kommuniserer at de benytter seg av håndsprit, og bruker dramaturgisk selvrepresentasjon for at andre skal oppfatte at de følger normene. På denne måten handler de slik at det er en større sjanse for at de andre aktørene observerer deres handlinger, noe som øker sannsynligheten for at andre aktører i samme situasjonen oppfatter at de som normlydige aktører. Ved å handle på denne måten vil aktøren selv oppfatte at de ikke taper ansikt ovenfor de andre menneskene i den sosiale situasjonen fordi det er større sjanse for at tilskuerne får med seg ens handling.

På en annen side er som sagt ikke aktøren opptatt av hvordan de fremstår ovenfor andre eller å risikere og tape ansikt. I lys av teorien om rasjonelle valg kan en argumentere for at aktøren vil vurdere den mest effektive måten å nå målet sitt på tur gjennom inngangen. Hvis målet er å praktisere god og korrekt håndhygiene kan det hende at de oppfatter det mest effektive middelet for å nå dette målet som å bruke god tid og frigjøre hendene sine totalt for medbrakte objekter og gni spriten inn til den er tørr før de plukker opp objektene sine.

De ulike sosiale mekanismene

Nå vil jeg se på fem sosiale mekanismer som kommer til syne i sosiale situasjoner hvor mennesker benytter seg av håndsprit. Den første sosiale mekanismen er dannelsen av *kø* foran spritpunktet, den andre sosiale mekanismen er *handlingsmønster* hvor aktøren observerer at andre mennesker benytter seg av håndsprit, den tredje er *grupperelasjon*, den fjerde er når mennesker *snur* og går tilbake til spritpunktet, og den femte er bruk av *blikk og gangehastighet*.

Første sosiale mekanisme: kø

Et funn fra datamaterialet er hvordan det periodevis dannet seg kø foran spritpunktet. Jeg observerte at i perioder hvor det allerede var etablert en kø med alt fra to og flere mennesker ventende foran spritpunktet, ville mange av de som kom inn i bygget og møtte denne køen i det de kom inn i den sosiale situasjonen i inngangspartiet stille seg bakerst i rekken for å vente på sin tur til å benytte seg av håndsprit. Fåtallet gikk forbi køen uten å sprite seg.

Da individet kommer inn til en etablert kø, vil de komme i møte med en sosial situasjon hvor menneskene som allerede står i køen har en felles situasjonsdefinisjon og allerede har avgjort de normene som gjelder i denne situasjonen. Når aktørene står i kø tilsier situasjonsdefinisjonen at *«her venter man på sin tur for å benytte seg av håndsprit før man går inn i bygget»*. I denne situasjonsdefinisjonen er det allerede etablert normer og rammer for hvordan menneskene skal handle og oppføre seg ovenfor hverandre. Uten å gå nærmere inn på det kan en argumentere for at i det norske samfunn er det tydelige normer for hvordan en handler i møte med en kø. I en kø har aktørene en felles situasjonsdefinisjon og oppfattelse om hvilke normer som gjelder, og ved å bryte disse normene risikerer en å tape ansikt eller motta sosiale sanksjoner. Disse sanksjonene kan eksempelvis innebære at normbryteren mottar sanksjoner som å bli sett rart på av eller mottar kommentarer fra de andre aktørene i situasjonen. For å unngå å tape ansikt og bryte normer vil det være en strategi å stille seg i kø og vente på tur heller enn å gå forbi.

På en annen side kan det å gå forbi køen i tillegg til å bryte generelle kø-normer kommunisere og tydeliggjøre at aktøren ikke praktiserer smittevern. Da kan aktøren fremstå som et individ som ikke har verdier i forbindelse med smittevern. Dette er spesielt viktig i en pandemisituasjon hvor regjeringen og media kontinuerlig opplyser og råder befolkningen om å gjøre smitteforebyggende tiltak for å bekjempe pandemien. De menneskene som står i køen venter på sin tur til å praktisere smittevern, og har muligens verdier om hvordan en forholder seg til smittevern på tur inn helseinstitusjonen og i en pandemi. Det å ikke praktisere smittevern vil tenkes å bli tolket som et universalt normbrudd under en pandemi og på en helseinstitusjon, og kan trolig bli forsterket hvis normbruddet blir observert av andre mennesker som er i ferd med å praktisere smittevern. Ved å gå forbi køen kommuniserer individet at smittevern og rådene fra staten ikke er like viktig for dem. Dermed kan det i dette tilfellet i tillegg til å bli oppfattet som en kø-sniker, bli oppfattet av en person som ikke har

verdier i forbindelse med praktisering av smittevern. Ved å gå forbi køen vil en kommunisere ovenfor andre aktører at *«jeg sniker i køen som dere andre har tatt dere tid til å vente i, og har heller ikke de samme verdiene om å følge smittevernsnormer som dere har»*. Det å tape ansikt på disse premissene kan motivere individet til å stille seg i køen før de går videre inn i bygget. De vil opprettholde sin frontstage ved å stille seg i kø da de følger både generelle kønormer, samtidig som de kommuniserer at de ønsker å benytte seg av smittevern på lik linje som de andre i den sosiale situasjonen. På denne måten vil de gjennomføre den sosiale situasjonen på en taktfull måte hvor de ikke risikerer å tape ansikt basert på de normene som eksisterer i det sosiale samspillet. Det at det er en dannet kø kan virke som en faktor som tilsier at det ikke er akseptabelt å være gratispassasjer, noe som gjør at kø kan være noe som motvirker gratispassasjerproblemet.

Selv om jeg basert på observasjoner alene ikke kan uttale meg om dette, kan det på en annen side være tenkelig at individet har internaliserte verdier om å praktisere smitteforebyggende adferd før de går inn i helseinstitusjonen. De vil som rasjonelle aktører ha som mål å benytte seg av håndsprit i inngangspartiet, og står ovenfor noen handlingsvalg da de kommer inn i bygget og møter køen. De oppfatter nok at det mest effektive middelet for å nå dette målet vil være å vente på tur i kø da det å bølge seg forbi de menneskene som allerede står i køen kan by på flere utfordringer og oppfattes som et tabubelagt normbrudd i den køkulturen som eksisterer i den sosiale situasjonen de møter. Det å bølge i køen kan kanskje være det raskeste handlingsalternativet for å nå målet om å sprite hendene sine, men det vil også medføre andre ulemper og reaksjoner fra de som venter på tur i køen som kommentarer, blikk og kroppsspråk. Her vil aktøren nå målet om å sprite hendene, men på samme tid tape ansikt ovenfor de andre i den sosiale situasjonen. Hvis målet til aktøren som kommer inn er å sprite hendene fordi de har internaliserte verdier om at det er nødvendig å praktisere håndhygiene i situasjonen de befinner seg i, samtidig som de ønsker å opptre som et samfunnsmedlem som følger de normene som gjelder i den sosiale situasjonen de befinner seg i, vil det mest effektive middelet for å nå disse målene være å stille seg i kø å vente på sin tur. På denne måten når de målet sitt på en rasjonell måte ved å ta handlingsvalg som stemmer overens med ønsket om å praktisere håndhygiene, og samtidig følge normene i det sosiale samspillet.

Andre sosiale mekanisme: Handlingsmønster

I noen situasjoner kommer mennesker kommer inn bygget og observerer at aktørene som befinner seg noen meter foran dem stopper opp ved spritpunktet. De går med et slikt fysisk mellomrom at de observerer handlingsvalget til de foran, men er ikke nærme nok til å måtte stille seg i kø eller vente på den foran hvis de stopper ved spritpunktet. En tolkning av funnene fra datamaterialet mitt er at det å komme etter en som spriter seg gjør at den som kommer etter en som spriter hendene oftere benytter seg av håndspiten selv. Dette kan forklares med at de som observerer at andre benytter seg av håndsprit da de kommer inn i bygget får et inntrykk om hvilke normer som eksisterer i den sosiale situasjonen i inngangspartiet. De som kommer før og benytter seg av sprit har lagt rammer for situasjonsdefinisjonen og etterkommeren oppfatter hvilke normer som gjelder på det tidspunktet de befinner seg i inngangspartiet. Da vil etterkommeren av spriteren oppfatte det som et normbrudd hvis de går forbi spritpunktet uten å selv benytte seg av håndspiten, spesielt hvis andre aktører i inngangspartiet observerer at den foran benyttet seg av håndsprit, mens en selv gikk forbi. Det å gå forbi spritstasjonen når de er klar over at andre benytter seg av håndspiten vil oppfattes som et normbrudd ovenfor i situasjonen de befinner seg i, noe som kan motivere aktøren til selv benytte seg av håndspiten. På denne måten unngår de å tape ansikt eller motta former for sosiale sanksjoner relatert til normbruddet.

Etter å ha samlet inn data over flere dager og uker kunne jeg registrere hvordan mønster oppstod hvor nesten alle menneskene som hadde mulighet til å observere andre i den samme sosiale situasjonen benyttet seg av håndsprit i perioder, mens andre perioder benyttet fåtallet seg av håndsprit. De sosiale normene og situasjonsdefinisjonen individene observerte i den sosiale situasjonen i inngangspartiet som de selv tredde inn i og de handlingene de observerte at de andre gjennomførte i denne situasjonen påvirket tilsynelatende deres eget handlingsvalg.

Tredje sosiale mekanisme: Grupperelasjon

I datamaterialet mitt ser jeg at flere av de som kommer inn i institusjonen kommer sammen med andre mennesker de tilsynelatende har en sosial relasjon til fra før. Disse gruppene består som oftest av mennesker fra to til fire personer, men noen ganger flere. Et funn fra datamaterialet er at individene i de etablerte gruppene tar tilnærmet alltid samme handlingsvalget når de står ovenfor valgene relatert til smittevernshåndtering i inngangen.

Hvis én i gruppen stoppet opp for å benytte seg av håndsprit, ville de andre aktørene i gruppen også stoppe opp sammen med dem og benytte seg av håndspriten etter tur. Andre ganger gikk hele gruppen inn i bygget uten å stoppe for å benytte seg av håndsprit. I datamaterialet mitt oppstår situasjoner hvor bare ett individ i gruppen benytter seg av håndsprit, mens resten står over bare to ganger. Det vil si at funnet fra datamaterialet beskriver at alle individene i gruppa tar nesten alltid samme handling når de står ovenfor valget om å benytte seg av håndspriten i inngangen. For å generalisere kan en si at et funn fra datamaterialet er at enten spriter hele gruppa seg, eller så går hele gruppa inn i bygget uten at noen av dem benytter seg av håndspriten.

En tolkning av hvorfor dette mønsteret oppstår i etablerte relasjoner kan være at hvis et individ i gruppa allerede har stoppet opp, vil ikke de andre i gruppa forlate gruppemedlemmene sine for å gå uten videre inn i bygget uten å vente på at de er ferdig med håndspriten for å kunne gå inn som en samlet gruppe. En gruppe med allerede etablerte relasjoner som par eller familier har mest sannsynlig et felles mål inne ved helseinstitusjonen. Hvis gruppen med en allerede etablert relasjon har et mål om å gjøre noe på helseinstitusjonen sammen, vil det oppfattes som et rasjonelt valg for de andre gruppemedlemmene å vente på det ene gruppemedlemmet som har stanset slik at hele gruppen kan gå samlet inn videre mot det målet gruppen har inne ved helseinstitusjonen. Da vil det å stoppe opp å vente på at hele gruppen er klar for å gå videre inn i bygget vil oppfattes som et rasjonelt valg for at gruppen skal kunne nå målet sitt sammen, og det vil oppfattes som unaturlig hvis noen gruppemedlemmer forlater den som stopper opp ved spritpunktet og går videre inn i bygget uten å vente på at alle gruppemedlemmene er klare til å gå inn som en samlet gruppe. På en annen side kan være at de resterende medlemmene i gruppa allerede har stoppet opp ved spritpunktet etter en i gruppa stopper, har de likevel tid og mulighet til å benytte seg av håndspriten ettersom de allerede stopper opp for å vente på det ene gruppemedlemmet. Da vil det oppleves som et rasjonelt valg å benytte seg av spriten hvis en allerede bruker tid på å stoppe opp i inngangen for og vente på alle i gruppa. Det kan hende de tenker at «*siden jeg allerede står her, kan jeg like gjerne benytte meg av håndspriten*».

En annen tolkning kan være at det vil oppfattes som et rasjonelt valg å begå smitteforebyggende handlinger som en helhetlig gruppe der alle i gruppa praktiserer håndhygiene, heller en hvis bare en i gruppa gjør det. Hvis alle i gruppa skal besøke samme pårørende ved institusjonen, eller hvis alle skal til samme undersøkelsestid, vil det være mer

hensiktsmessig hvis alle i gruppa praktiserer smitteforebyggende adferd enn hvis bare en gjør det. For at det skal være hensiktsmessig for det ene gruppemedlemmet å sprite hendene sine, er det en fordel om alle i den etablerte relasjonen gjøre det. Foresatte som assisterer barna sine i håndspritbruk, kan gjøre dette fordi det er det mest rasjonelle handlingen hvis målet er å komme til destinasjonen i bygget uten å ta med seg smitte. Da vil det mest effektive handlingsvalget være at alle gruppemedlemmene benytter seg av håndspriten. Samtidig kan det tolkes som en form for oppdragelse hvor foresatte lærer barna sine hvilke normer som gjelder i ulike situasjoner og hvordan en handler med demonstrasjon.

Et tredje perspektiv relatert til funnet kan være at aktøren tenker at ens frontstage er viktig å opprettholde ovenfor de andre gruppemedlemmene. Det å benytte seg av håndsprit kan i tillegg til å være en smitteforebyggende handling, også være en symbolsk handling. I dette tilfellet kommuniserer at man er klar over normene som gjelder ved en helseinstitusjon, og at ens verdier er å følge disse normene. De sosiale sanksjonene rundt et slikt normbrudd kan trolig forsterkes under en pandemisituasjon hvor statlige institusjoner kommer med oppfordringer der smitteforebygging er en sterk norm i samfunnet. For å vise de andre i gruppa at ens moralske kompass stemmer overens med de normene som eksisterer ved helseinstitusjonen og pandemisituasjonen i samfunnet, vil det være nyttig å benytte seg av håndsprit. Hvis et gruppemedlem stopper opp for å benytte seg av håndsprit viser de sin frontstage til de andre i gruppa at ens verdier samsvarer med de normene som eksisterer i samfunnet generelt og ved institusjonen. Da kan en tenke seg at de resterende gruppemedlemmene også ønsker å vise gruppen at de har samme verdiene i forbindelse med normene. De vil risikere å tape ansikt ovenfor det gruppemedlemmet som benytter seg av spriten hvis de selv ikke gjør det fordi de vil fremstå som noen som ikke har de samme verdiene. På denne måten kommuniserer de at *«jeg bryr meg også om de normene som eksisterer i forbindelse med håndsprit, og mine moraler er tilnærmet lik dine»*. På denne måten unngår de å tape ansikt ovenfor de andre gruppemedlemmene, og opprettholder sin frontstage som et normfølgende og opplyst samfunnsmedlem.

Fjerde sosiale mekanisme: Mennesker som snur

Et annet funn fra observasjonen er at noen mennesker går et par skritt forbi spritstasjonen uten å benytte seg av spriten, men snur og går tilbake til spritpunktet for å benytte seg av håndspriten. Deretter går de videre inn i helseinstitusjonen. I datamaterialet ser jeg at alle

menneskene som snudde og returnerte til spritstasjonen etter de hadde passert den, gjorde dette i forbindelse med at de observerte at en annen person som er i inngangspartiet på samme tid som dem selv benyttet seg av håndspriten, enten de har en relasjon, eller ikke. Med utgangspunkt i Goffmans teori om dramaturgisk selvpresentasjon kan en tenke seg til hvordan det å snu kan være en strategi for å fremstå som en kompetent deltager i den sosiale situasjonen. Siden menneskene som går forbi spritpunktet observerer at en annen deltager stopper opp og benytter seg av spriten, kan de tenke at andre mennesker som befinner seg i den sosiale situasjonen kan observere at de ikke benytter seg av spriten. De blir oppmerksomme på hvilken situasjonsdefinisjon som gjelder i den sosiale situasjonen. Siden de ikke benytter seg av spriten, men blir oppmerksom på andre gjør det, bryter de normene som gjelder i den sosiale situasjonen i inngangspartiet. For å redde ansikt og for å fremstå for de andre som en som ikke bryter normer, kan de oppfatte beste mulige strategien vil være å gå tilbake for å benytte seg av håndspriten, slik at de ikke blir sett på som en som bryter normer. Det å snu og gå tilbake for å benytte seg av håndsprit kan tolkes som en form for reparasjonsarbeid for å unngå og tape ansikt ettersom de blir bevisste på at de har begått et normbrudd.

En annen forklaring på dette funnet kan være at de som går forbi spritstasjonen ikke fikk med seg at det befinner seg håndsprit i inngangspartiet, men blir observant på det da de ser at noen andre stopper opp på veg inn i bygget. I lys av teorien om rasjonelle valg kan det hende at den som snur ønsker å sprite hendene for å forebygge å ta med seg mulig smitte inn i helseinstitusjonen, visste ikke om at de hadde dette valgalternativet i inngangspartiet før de observerte en annen aktør benytte seg av spriten. Da kan den rasjonelle aktør ta alle handlingsalternativer i betraktning. Når de blir oppmerksomme på at dette handlingsalternativet eksisterer vil den beste handlingen for å nå dette målet om smitteforebygging være å snu og gå tilbake et par skritt for å kunne sprite hendene og dermed ta det mest effektive handlingsvalget for å nå målet sitt om å forebygge smittespredning.

Femte sosiale mekanisme: Blikkretning og gangehastighet

Som jeg har beskrevet i presentasjon av data har jeg observert hvordan mennesker kommer inn med ulike gangehastigheter, og bruker blikket på forskjellige måter når de skal orientere seg i inngangspartiet. Noen mennesker kom inn i bygget og satte ned gangehastigheten til et noe roligere tempo i det de kom inn i inngangspartiet. Ved å sette ned gangehastigheten på

denne måten i overgangen fra å være ute, til å være inne i den sosiale situasjonen i inngangspartiet, vil de få mulighet til å navigere seg i hvordan den situasjonen de trer inn i er. De får bedre tid til å orientere seg i den sosiale situasjonen de blir en del av i inngangspartiet, og får muligheten til å orientere seg i hvilke valg de skal gjøre før de går videre inn i bygget. Dermed kan det tenkes at hvis en ønsker å komme forberedt og få en oversikt og forståelse av hvordan en skal opptre i det de kommer inn i den sosiale situasjonen de skal ta en del av ved å være i en helseinstitusjon, kan det være et rasjonelt valg å sette ned gangehastigheten på tur inn for å få muligheten til å orientere seg i hvilke rammer som gjelder i situasjonen.

Mange av de som satt ned gangehastigheten brukte blikket aktivt for å orientere seg i inngangspartiet, samtidig la de merke til spritstasjonen og hvordan de andre aktørene forhold seg til det å benytte seg av håndsprit. Etter å ha observert kan det virke som noen satte ned hastigheten i det de kom inn i inngangspartiet etter at de ble observant på at spritstasjonen befant seg der, eller så at andre mennesker allerede benyttet seg av håndspriten. Det å sette ned farten kan da være en strategi for å forberede seg i møtet med å ta håndsprit, da de vet at de må stoppe opp og eventuelt vente på tur for å benytte seg av sprit noen meter lengere inn i inngangspartiet.

En annen tolkning kan være at de satt ned gangehastigheten etter de observerte spritpunktet eller menneskene som allerede benyttet seg av spriten for å kommunisere og vise til de andre i den sosiale situasjonen at de har oppfattet og forstått den felles situasjonsdefinisjonen, og har intensjon å benytte seg av spriten og følge normene. Dermed kan det å sette ned gangehastigheten være en form for taktfull uoppmerksomhet for å vise til de andre aktørene at de er en person som ønsker å orientere seg i og følge normene som gjelder i inngangspartiet, og er klar over at her gjelder normen om å sprite hendene før en går inn i institusjonen.

5.2 Mennesker som ikke benytter seg av sprit

Etter å ha undersøkt og analysert de ulike faktorene som finner sted i de scenarioene hvor mennesker benytter seg av håndsprit, vil jeg nå gå i dybden og analysere hva som skjer i de sosiale situasjonene der mennesker går inn i helseinstitusjonen uten å benytte seg av håndspriten. Jeg vil redegjøre for de viktigste sosiale mekanismene og prosessene som er med på at mennesker ikke benytter seg av håndspriten. Jeg har funnet fem sosiale mekanismer som

spiller inn i situasjoner hvor mennesker ikke benytter sprit. Den første er *grupperelasjon*, den andre er *håndtering av medbrakte objekter*, den tredje er *blikkretning og gangehastighet*, den fjerde er *fremmede som oppholder seg foran spritstasjonen* og den femte er *handlingsmønster*.

Første sosiale mekanisme: Grupperelasjon

Som tidligere nevnt kom flere av aktørene inn i inngangspartiet i grupper. Et funn fra datamaterialet er hvordan individene i de etablerte gruppene nesten alltid tar det samme handlingsvalget relatert til smittevernshåndtering i inngangen. Som jeg har vært inne på kan en forklaring være at individene i gruppen handler etter de normene de oppfatter at eksisterer i den gruppen de selv er en del i, selv som gruppen er en del av den større sosiale situasjonen som er i inngangspartiet. Dermed kan det å følge normene som eksisterer innenfor sin egen gruppe oppleves like gjeldene som de normene som eksisterer i den større sosiale relasjonen gruppen er en del av. Gruppen handler etter sin egen situasjonsdefinisjon, og setter rammer for hvilke normer som gjelder i gruppen. På denne måten kan gruppen danne en situasjonsdefinisjon hvor individene opplever at det er akseptert å ikke benytte seg av håndsprit.

Hvis individene i gruppen har en nær relasjon til hverandre fra før av, har de trolig ikke et stort behov for å unngå å tape ansikt ovenfor hverandre. Selv om jeg har lite grunnlag for å uttale meg om motivasjonen bak aktørenes handling, kan en tolkning være at aktørene tenker at de andre gruppemedlemmene har et inntrykk av hvordan de er som menneske, og vil ikke ha et like stort behov for å opprettholde en frontstage ovenfor de andre gruppemedlemmene. De kan tenke at deres frontstage som lovlige samfunnsmedlemmer allerede er etablert ovenfor de andre gruppemedlemmene de allerede har kjennskap til.

Andre sosiale mekanisme: Involveringsskjold

Som tidligere nevnt har flere av informantene fra datamaterialet med seg medbrakte objekter inn i bygget. I forrige del av analysen beskrev jeg hvordan de som hadde objekter i hendene justere på disse for å frigjøre hendene sine før de benyttet seg av håndsprit. Under datainnsamlingen observerte jeg også hvordan mennesker håndterte medbrakte fysiske objekter uten å benytte seg av håndsprit. Det vil være vanskelig å benytte seg av håndsprit

når hendene allerede blir brukt til å holde objekter som vesker eller poser. En forklaring kan være at noen av de som bærer med seg vesker og poser tenker at det er en større ulempe å stoppe opp og justere på objektene sine, enn hva fordelene ved å sprite seg vil være. Dermed vil det mest rasjonelle valget for dem være å holde objektene sine som de gjør og gå inn i bygget uten å sprite seg. En kan også tenke at de oppfatter at risikoen for å tape ansikt ovenfor de andre i inngangspartiet ved å ikke sprite seg kan være mindre, og at adferden deres unnskyld fordi de har hendene fulle av objekter. Dermed kan tilskuerne oppfatte og danne en forståelse for at objekter i hendene gjør at det blir en utfordring å sprite hendene. Dermed kan de selv oppfatte at de ikke risikerer å tape ansikt ovenfor de andre fordi hendene deres allerede brukes til å håndtere medbrakte objekter, og disse blir brukt som en form for involveringsskjold.

Noen av informantene kom inn i bygget med hendene frie, men tok opp mobiltelefonen i det de gikk inn i inngangspartiet. I mange av disse tilfellene så det ut til at mennesker kom inn i bygget og observerte situasjonen rundt spritpunktet, for så å ta opp mobiltelefonen i hendene og rettet blikket sitt ned i den før de passerte spritpunktet. Det kunne se ut til at disse informantene tok opp mobiltelefonen nettopp fordi de ble observant på den sosiale spritsituasjonen de ville komme i møte med i gangen. På grunn av dette er en tolkning at det å ta opp mobiltelefonen i hendene og rette blikket og oppmerksomheten sin i den, brukes som en mekanisme for å unngå å stoppe opp å sprite hendene sine. På denne måten kan det hende at de forsøker å kommunisere at de er så opptatt med noe på telefonen at de ikke har fått øye på spritstasjonen eller den eventuelle køen foran den, og går forbi dette punktet «uvitende» om at de eksisterer. Dette vil være en dramaturgisk handling for å bli oppfattet som en som ikke vet eller har fått med seg at det finnes håndsprit eller en kø med mennesker i inngangspartiet. Dermed oppfattes de som en som ikke gjør et bevisst valg om å gå forbi uten å benytte seg av spriten, eller vente på tur i en eventuell kø. På denne måten kan det å ta opp mobiltelefonen være en mekanisme for å minske risikoen for å tape ansikt da de går forbi spritstasjonen eller køen foran den uten å selv stoppe opp å benytte seg av sprit eller stå i kø.

Tredje sosiale mekanisme: Blikkretning og gangehastighet

Som jeg har beskrevet tidligere er et funn hvordan mennesker kommer inn med ulike gangehastigheter, og bruker blikket på forskjellige måter når de skal orientere seg i inngangspartiet. Noen mennesker kommer inn i bygget med høy hastighet og har blikket

festet bestemt videre inn i gangen. Da jeg ikke har grunnlag for data relatert til informantenes subjektive mål, kan det utenfra oppfattes at disse aktørene har det travelt. Sett i lys av teorien om rasjonelle valg kan det være at de oppfatter det som det best mulige handlingsvalget å ikke stoppe opp i inngangspartiet for å ta sprit, hvis målet deres skulle være å komme tidsnok til en eventuell avtale. Eksempelvis kan ønsket om å ikke komme for sent til jobb eller en medisinsk avtale være sterkere enn ønsket om å forhindre potensiell smittespredning, noe som gjør at de kan oppfatte det beste handlingsvalget å ikke stoppe opp for å kunne benytte seg av håndsprit for å nå dette målet på mest effektiv måte.

På en annen side kan det å gå inn i bygget med en hurtig gange være en mekanisme for å unngå å risikere og tape ansikt. Hvis en blir oppfattet som en har det travelt kan det tenkes at det å bryte normen om å benytte seg av håndsprit lettere lar seg unnskylde av de som observerer normbruddet hvis man blir oppfattet som om at en ikke har tid til å stoppe opp. Da oppleves normbruddet muligens ikke som like alvorlig for de som observerer det, ettersom aktøren kan oppfattes som en som ikke har tid til å stoppe opp for å sprite hendene.

Fjerde sosiale mekanisme: Når fremmede oppholder seg foran spritstasjonen

Et funn fra datamaterialet mitt var at når et eller flere mennesker oppholder seg i området foran spritstasjonen uten å benytte seg av spriten, gikk de individene som kom inn inngangspartiet sjeldent mellom dem og spritpunktet for å kunne benyttet seg av håndsprit. En tolkning av dette funnet kan være at menneskene som kommer inn ønsker å praktisere taktfull uoppmerksomhet i den sosiale situasjonen ved å ikke komme for nære eller forstyrre menneskene som oppholder seg foran spritpunktet. De kan tenke at de vil komme for fysisk nært personene som oppholder seg foran spritpunktet, at dermed bryte intimsone for hvor nært en tenker at er komfortabelt å oppholde seg i forhold til fremmede mennesker. Dermed kan det oppleves som en bedre gjennomføring av situasjonen å ikke benytte seg av håndsprit når fremmede oppholder seg foran spritpunktet. På denne måten vil de overholde de sosiale normene for akseptabel fysisk distanse til fremmede mennesker i den sosiale situasjonen. På denne måten fremstår en selv som et individ som føler de sosiale normene, og deres frontstage blir ikke definert som en person som trenger seg på fremmede, eller bryter med andres intimsone.

Selv om en kan argumentere for at det å holde en komfortabel fysisk distanse til andre fremmede mennesker er sentral i nordmenns kultur generelt, kan en tenke seg til at normen om fysisk distanse forsterkes under koronapandemien. Myndighetene og statlige institusjoners råd om smittevernshåndtering innebærer også å holde fysisk avstand til andre mennesker for å unngå mulig smittespredning. Dermed kan det å ikke trenge seg forbi menneskene som oppholder seg foran spritpunktet være en strategi for smittevernshåndtering på samme måte som det å sprute hendene sine vil være. Den som kommer inn i bygget kan ta en vurdering som tilsier at det å bevege seg fysisk nært disse fremmede menneskene for å benytte seg av håndsprit for å praktisere myndighetenes smittevernråd i forbindelse med pandemien kan virke mot sin hensikt da de må bryte rådet om å holde avstand for å følge rådet om å benytte seg av håndsprit. I denne situasjonen kan aktøren oppfatte det som et rasjonelt valg å ikke benytte seg av håndspriten da det ikke vil være det mest optimale valget for å praktisere hensiktsmessig smittevern.

Femte sosiale mekanisme: Handlingsmønster

Som jeg har vært inne på tidligere ser jeg tydelige mønster i datamaterialet mitt hvor det i periodevis kommer mange mennesker så tett på hverandre at de kan observere hvordan den foran handler når de går gjennom inngangspartiet og videre inn i bygget. Som tidligere nevnt ble det i perioder dannet mønster hvor mange som kom inn samtidig benyttet seg av håndspriten, mens i andre perioder var det få som benyttet seg av håndspriten. Det kan se ut som at den som kom inn i bygget observerte hvordan den som gikk inn rett før dem handlet når det kom til å bruke håndsprit, og får en tendens til å ta samme handlingsvalg som aktørene foran. En mulig forklaring på dette kan være at de som kommer inn inngangspartiet observerer de andre aktørene, handlingene deres og får dermed et inntrykk av hvilken situasjonsdefinisjon som gjelder i inngangspartiet. Hvis de oppfatter at normene som gjelder er at det er greit å ikke benytte seg av håndsprit ettersom ingen andre gjør det, kan de oppfatte at det ikke vil være et normbrudd å selv passere spritpunktet uten å ta håndsprit. Med denne forutsetningen kan de få en oppfattelse av at de ikke begår et normbrudd og risikoen for å tape ansikt ikke er stor. De vil ikke skille seg ut som en normbryter ved å ikke benytte seg av håndsprit da handlingen deres samsvarer med rammene for den felles situasjonsdefinisjonen. Dette vil gjøre at deres oppfattelse av risikoen for å sosiale sanksjoner vil være liten da de oppfatter at normene som eksisterer i den sosiale situasjonen er at alle andre foran dem går forbi spritpunktet uten å benytte seg av håndsprit. De kan vurdere at risikoen for å tape ansikt

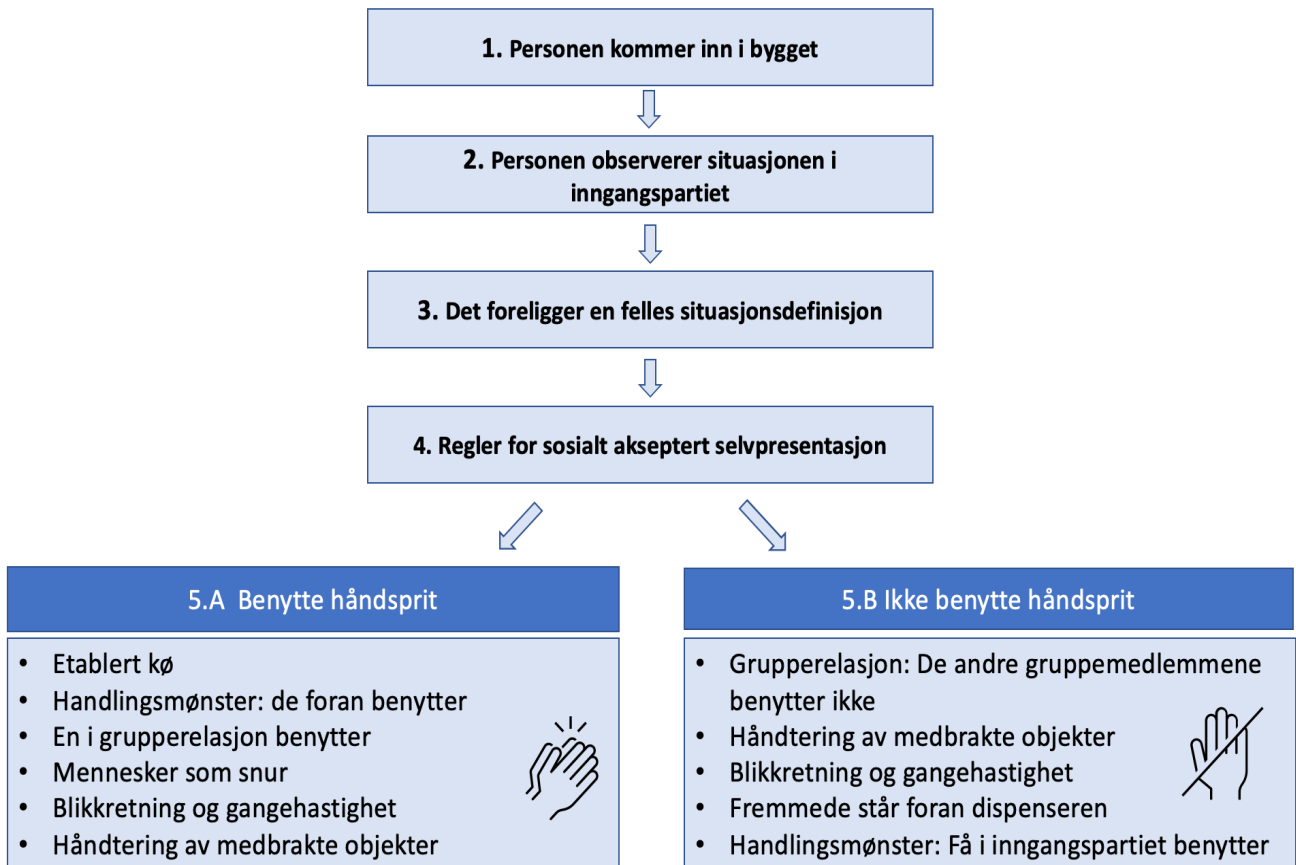
vil være mindre fordi de oppfatter hvordan de andre aktørene i situasjonen handler og at det er disse normene som gjelder i situasjonen de kommer inn i, og det oppleves som akseptabelt å være gratispassasjer. De gjør det samme som de andre aktørene i inngangspartiet, fordi de oppfatter hvordan de sosiale normene relatert til smitteforebyggende handlinger som eksisterer i den sosiale situasjonen de trer inn i ikke er sterk, og behøver ikke å sprite hendene å innfri normene og opprettholde sin egen frontstage som en normfølgende aktør. Her kan en også tolke at gratispassasjerproblemet kommer til syne ettersom den rasjonelle aktøren kan tenke at sitt eget bidra til smittevernsforebygging vil være for gjeves hvis andre velger å ikke bidra.

En annen faktor er hvordan gratispassasjerproblemet kommer til syne i denne situasjonen. En tolkning for hvorfor det oppleves som greit å være gratispassasjer kan være hvordan situasjonsdefinisjonens normer tilsier at det er akseptabelt å handle, men i tillegg kan det at aktøren opplever at de andre aktørene ikke benytte seg av sprit gjøre at en tenker at sitt eget smittevernsbidrag vil være for gjeves i det store perspektivet. De kan tenke at det vil være nytteløst for det kollektive godet å sprite hendene sine ettersom de opplever at handlingsmønsteret blant aktørene foran dem tilsier at de andre aktørene ikke bidrar med smitte. Dette kan være med på at aktøren selv finner det akseptabelt å være gratispassasjer.

5.3 Oppsummerende diskusjon

Etter å ha analysert og forklart de ulike funnene fra datamaterialet i lys av utvalgt teori vil jeg nå sammenfatte funnene. Jeg har nå besvart det andre forskningsspørsmålet ved å gi en beskrivelse av hvordan de sosiale mekanismene fungerer i situasjoner der hvor mennesker spriter, og ikke spriter hendene. Jeg vil nå svare på det tredje forskningsspørsmålet, nemlig *hvorfor* noen spriter og andre ikke spriter. Jeg vil gjøre dette ved å sammenfatte funnene fra analysen ved å se på de ulike mekanismene jeg har observert at finner sted i de ulike situasjonene i inngangspartiet, og bruker Webers teori om *idealtyper* for å få et rent og oversiktlig bilde over den komplekse virkeligheten (Andersen & Kaspersen, 2013, s.108). Det er mange momenter i analysen min, og for å strukturere sammenfatningen vil jeg snakke om de to ulike situasjonsdefinisjonene som oppstår i inngangspartiet, hvordan aktøren oppfatter de, og hvilke mekanismer som finner sted i disse. For å illustrere og forenkle forklaringen på hvorfor noen spriter og andre ikke spriter, har jeg laget en modell for å gi et oversiktlig bilde og en illustrasjon av den sosiale situasjonen i inngangspartiet, de ulike

situasjonsdefinisjonene, og hvilke faktorer og mekanismer som er med på å avgjøre hvordan aktørene handler i den sosiale situasjonen. (Se modell 5.1).

Modell 5.1: Sosiale faktorer som forklarer valg av spriting vs. ikke spriting

Jeg vil nå forklare de ulike delene av modellen. Det *første* som skjer i den sosiale situasjonen, er at aktørene fysisk beveger seg inn i helseinstitusjonen i en overgang fra å være ute, til å være inne i inngangspartiet (se steg 1 i modell 5.1). Det *andre* som skjer er at aktørene observerer rammene som gjelder for den sosiale situasjonen som allerede er satt i inngangspartiet (se steg 2 i modell 5.1). Deretter er det *trede* som skjer at individet kommer inn i en etablert felles situasjonsdefinisjon (Se steg 3 i modell 5.1). Dermed skjer det *fjerde*, hvor individet oppfatter hvilke sosiale normer for sosialt akseptert selvpresentasjon (Se steg 4 i modell 5.1). Her kommer det frem i min analyse at det i hovedsak oppstår to ulike scenarier for situasjonsdefinisjoner i inngangspartiet (Se steg 5.A og 5.B i modell 5.1). Disse mekanismene virker alene og uavhengig av hverandre, og alle mekanismene behøver ikke være til stede samtidig.

5.A: Hvorfor benytter noen seg av håndsprit

Jeg vil nå forklare de sosiale faktorene som er med på at aktørene benytter håndsprit, og hvordan disse mekanismene kommer til syne (Se 5.A i modell 5.1). Disse faktorene er en oppsummering av det som er presentert tidligere i analysedelen, dermed vil jeg gå i overflaten for å beskrive de.

Den første faktoren er at aktøren kommer inn i inngangspartiet og møter en *kø* foran spritpunktet (Se kulepunkt 5.A.1 i modell 5.1). Dette gjør at aktøren oppfatter at normene forbundet med håndspritbruk tilsier at en venter på tur for å benytte seg av håndsprit. I tillegg kan det oppleves som et normbrudd å snike i køen ved å gå forbi uten å selv benytte seg av den. Det vil også bli tydelig for de andre aktørene i inngangspartiet at individet selv ikke benytter seg av håndsprit om en går forbi uten å stille seg i køen, noe som gjør at normbruddet legges merke til. På denne måten kan det å møte en kø i inngangspartiet gjøre at aktøren oppfatter at normen tilsier at en skal stille seg i kø og benytte håndsprit. Aktørene velger i stor grad velger å stille seg i køen foran spritpunktet heller enn å gå forbi den. Det oppleves som et normbrudd å snike i køen, noe som kan motivere aktøren til å selv stille seg i køen og følge normene slik at en slipper eventuelle sosiale sanksjoner og for å fremstå som et individ som følger normene og har forståelse for situasjonsdefinisjonen.

Den andre faktoren er at aktøren kommer inn i en situasjon hvor det er etablert et handlingsmønster hvor mange av aktørene foran dem benytter seg av håndspiten (Se kulepunkt 5.A.2 i modell 5.1). De observerer at flere andre i inngangspartiet benytter seg av håndspiten, og opplever at de sosiale normene som gjelder i denne situasjonen tilsier at en spriter hendene sine. Dette kan være en mekanisme som gjør at aktøren selv motiveres til å benytte seg av håndspiten for å etterleve sine egne handlinger etter de sosiale normene de opplever.

Den tredje faktoren som spiller inn på om mennesker benytter seg av håndsprit er hvis de kommer i en etablert gruppe hvor andre gruppe-medlemmer benytter seg av håndspiten (Se kulepunkt 5.A.3 i modell 5.1). Ettersom et gruppe-medlem stopper opp foran spritpunktet vil de selv benytte seg av håndspiten ettersom de også stopper opp sammen med gruppen sin. De kan også oppleve at de vil vise sin frontstage ovenfor de gruppe-medlemmene som benytter seg av spriten ved å vise at de selv også følger normene for smittevernshåndtering. Dermed

kan det at en i gruppen benytter seg av håndsprit påvirke at aktøren selv benytter seg av håndsprit.

Den fjerde faktoren er at individet observerer at andre benytter seg av håndsprit i det de selv passerer spritpunktet. Etter de har observert at andre benytter spriten, snur de og går tilbake for å selv benytte spriten (Se kulepunkt 5.A.4 i modell 5.1). Dette kan sees på som et uttrykk for reoperasjonsarbeid for å unngå å tape ansikt. Aktøren blir oppmerksom på at andre følger normene og de selv har begått et normbrudd, og går tilbake for å benytte seg av spriten. Som jeg har vært inne på kan en annen forklaring være at andres handling gjør aktøren bevisst på at valget om håndsprit eksisterer i inngangspartiet, og dermed ønsker de å selv begå smitteforebyggende tiltak og må dermed gå noen skritt tilbake for å kunne iverksette dette.

Den femte faktoren er blikkretning og gangehastighet (Se kulepunkt 5.A.5 i modell 5.1). I forbindelse med åpningen av situasjonen forbereder noen individer seg på å benytte seg av håndsprit ved å sette ned gangehastigheten i det de kommer inn inngangspartiet. Aktørene kan også bruke blikket for å navigere seg til spritdispenseren. Dette kan være for å orientere seg i den sosiale situasjonen de trer inn i, og får dermed oversikt over spritdispenseren. Disse handlingene kan også tolkes som mekanismer for at aktøren vil vise til de andre aktørene at de har tenkt til å følge normene ved å benytte seg av håndsprit ved at de holder blikket bestemt på spritpunktet og setter ned farten i det de går bort til det.

Den sjette faktoren er hvordan mennesker håndterer medbrakte objekter (Se kulepunkt 5.A.6 i modell 5.1). Som nevnt i analysen justerer noen aktører sine medbrakte objekter på tur mot spritpunktet, mens andre gjør det etter de har stoppet opp foran spritdispenseren. De som justerer medbrakte objekter samtidig som de går mot spritdispenseren kan gjøre dette som en mekanisme for å kommunisere at de har tenkt til å benytte seg av håndsprit. Det kan også tolkes i lys av praktiske hensyn for å spare tid. Andre som justerer objektene ved selve spritpunktet bruker ofte lengre tid, noe som kan være en mekanisme for å synliggjøre seg selv som normfølgende individer i den sosiale situasjonen, men kan igjen tolkes i bakgrunn av praktiske hensyn.

5B – Hvorfor benytter noen seg ikke av håndsprit

Etter å ha forklart de mekanismene som kommer til syne i situasjoner hvor mennesker benytter seg av sprit, vil jeg nå forklare de sosiale faktorene som er med på at aktørene ikke benytter håndspriten, og hvordan disse mekanismene kommer til syne (Se 5.B i modell 5.1). Disse faktorene er en igjen en oppsummering av det som er presentert tidligere i analysedelen, og jeg gå i overflaten for å beskrive de.

Den første faktoren som spiller inn på om mennesker ikke benytter seg av sprit er hvis de andre aktørene i gruppen en kommer sammen med ikke gjør det (Se kulepunkt 5.B.1 i modell 5.1). De opplever at normene som gjelder i den gruppen de er i som at det er akseptabelt å ikke sprite hendene ettersom de resterende gruppemedlemmenes handlinger tilsier det. De kan i tillegg oppleve at den relasjonen de har til hverandre tilsier at de er oppmerksomme på aktørens identitet, og aktøren behøver ikke i stor grad å opprettholde sin frontstage ved å følge normene for å overbevise gruppen om at de er et pliktoppfyllende samfunnsmedlem.

Den andre faktoren handler om håndtering av medbrakte objekter (Se kulepunkt 5.B.1 i modell 5.1). Noen individer kan benytte mobilen som involveringsskjold ved å ta den opp og holde fokus på den i det de går gjennom inngangspartiet. Dette kan sees på som en mekanisme for å kommunisere at de ikke er oppmerksomme på at valget om håndsprit, eller en eventuell dannet kø eksisterer, og dermed kan deres uvitenhet om normbruddet de begår ved å ikke sprite seg bli unnskyldt. De kan også kommunisere at de er for opptatte med noe annet og dermed ikke ha tid eller mulighet til å benytte seg av håndspriten. Andre individer justerer ikke på vesker, poser, krykker etc. som holdes i hendene. Det kan tenkes å være en mekanisme for å kommunisere at de ikke har mulighet til å benytte håndspriten, og dermed oppleves normbruddet som unnskyldt. Det kan også tenkes at det vil være en fysisk utfordring og justere på disse objektene og dermed en utfordring å benytte seg av håndspriten, og tilskuerne kan ha en forståelse for dette.

Den tredje faktoren tar for seg at noen individer setter opp gangehastigheten eller har et målrettet blikk som unnviker spritpunktet i det de kommer inn inngangspartiet (Se kulepunkt 5.B.3 i modell 5.1). Dette kan være en mekanisme for å virke travel og kommunisere at de ikke har tid til å stoppe opp for å benytte seg av håndsprit, og dermed tolkes som en strategi for å unngå å tape ansikt. En annen tolkning er at de ønsker å komme tidsnok til en avtale i

institusjonen, noe som gjør at det beste valget vil være å ikke bruke tid på å stoppe opp. Det å unngå å rette blikket mot spritdispenseren kan være en mekanisme for å kommunisere at en ikke er observant på handlingsalternativet å kunne sprite hendene. Dermed kan tilskuere unnskyldte normbruddet ettersom aktøren tilsynelatende ikke er oppmerksomme selv på at de begår et normbrudd, og normbruddet fremstår ikke som bevisst.

Den fjerde faktoren er at når fremmede oppholder seg foran spritpunktet, unngår aktørene å gå bort til spritpunktet (Se kulepunkt 5.B.4 i modell 5.1). Det kan være en mekanisme for å ikke bryte med normen om hvor fysisk nært man oppholder seg fremmede, og ønsker ikke å begå et normbrudd med å overstige deres intimsone. Normen om fysisk distanse mellom individer er trolig også forsterket i forbindelse med påbudene relatert til koronapandemien, noe som gjør det et normbrudd å komme for fysisk nært andre. Dette kan dermed også sees på som et uttrykk for smittevernhandtering.

Den femte faktoren er at aktøren observerer hvordan de andre aktørene i inngangspartiet oppholder et handlingsmønster der de ikke benytter seg av sprit, og benytter seg dermed ikke av spriten selv (Se kulepunkt 5.B.5 i modell 5.1). De kan tolke at situasjonsdefinisjonen de trer inn i, og normene som gjelder tilsier at det er ikke vil sees på som et normbrudd hvis de selv ikke benytter seg av spriten, og vil dermed ikke risikere å tape ansikt ettersom de etterlever rammene for situasjonsdefinisjonen. De kan også ta i betraktning at hvis ingen andre begår smitteforebyggende tiltak, vil deres eget bidrag for det kollektive gode være nytteløst.

Å sprite eller ikke sprite?: Den rasjonelle aktøren navigerer i det sosiale rom

Som jeg har vært inne på kan man i utgangspunkt av spillteori ha en fortolkning om at det dominante valget for aktøren vil være å ikke sprite hendene, og det vil oppstå et gratispassasjerproblem. Aktøren vil ta i betraktning andres handlingsvalg å tenke at *«hvis alle andre spriter hendene, vil ikke jeg risikere å komme i kontakt med smitte her, og jobben er allerede gjort for meg»* eller, *«hvis ingen andre spriter hendene her vil både jeg og andre komme borti smitte uansett, og mitt smitteforebyggende bidrag vil være bortkastet»*. Men som datamaterialet mitt viste velger i overkant av halvparten av informantene å sprite hendene sine på tur inn helseinstitusjonen. Hva er det da som er med på å utgjøre hvordan informantene forholder seg til smittevernsforebygging i inngangspartiet ved denne helseinstitusjonen?

Selv om at en kan argumentere for at den felles situasjonsdefinisjonen og de normene som eksisterer her kan legge noen føringer for hvordan individer velger å gjennomføre situasjonen, kan en argumentere for at aktører har flere mål for å gjennomføre den sosiale situasjonen og handler ikke kun for å unngå å tape ansikt. Selv om de kommer inn i en situasjon hvor de oppfatter en bestemt situasjonsdefinisjon handler de ikke utelukkende etter hvordan de ønsker å fremstå i situasjonen. De handler også etter personlige mål og ønsker, ikke utelukkende for å fremstå eller fungere som et individ som handler taktfullt og etter normene i den sosiale livsverdenen. Som rasjonelle aktører som eksisterer i en sosial situasjon har en flere faktorer en kan vurdere opp mot hverandre etter hvilket resultat som kan forekomme i den sosiale situasjonen som betyr mest for dem. Oppsummert kan en si at i noen situasjoner oppleves det som akseptabelt og rasjonelt og være gratispassasjer, men noen sosiale mekanismer virker inn på at det i andre situasjoner ikke oppleves som akseptabelt eller rasjonelt å være gratispassasjer.

Aktørens internaliserte moralske kompass om hvordan de ønsker å handle og samarbeide som et individ i en større gruppe, og hvordan de ønsker å bli oppfattet av andre aktører er med på å styre og motivere deres handlingsvalg i ulike sosiale situasjoner. Som jeg har forklart gjennom denne oppgaven vil den rasjonelle aktøren befinne seg i ulike sosiale situasjoner, og handler både etter hvordan de oppfatter egne ønsker og mål, samtidig som de sosiale rammene de befinner seg i legger føringer for hvordan disse ønskene og målene påvirkes og uttrykker seg. Dette gjør at de ulike faktorene som ligger til grunne for aktørens identitet og verdier i samhandling med hvilke rammer og føringer de oppfatter at den sosiale situasjonen de befinner seg i, påvirker hvordan de tar sine handlingsvalg og hvordan de ønsker å gjennomføre situasjonen for å komme ut av den på den måten de oppleves som mest gunstig for dem selv.

Som jeg har tatt opp tidligere i oppgaven har jeg lite belegg for å uttale meg om informantenes ønsker og mål. For å kunne si mer om dette, kan det være fruktbart å foreta intervjuer av mennesker som har befunnet seg i slik sosial situasjon i inngangspartiet ved en helseinstitusjon. På denne måten kan en sammenfatte funnene fra observasjonen om den adferden som utarter seg i den sosiale situasjonen, og se det i sammenheng med hva individene tenker om hvorfor de handler på den måten de gjør. På denne måten kan en komme nærmere et svar på hvorfor menneskene handler slik som de gjør, og vil kunne si noe mer om hvordan den rasjonelle aktørens mål, ønsker og oppfatninger fungerer i kombinasjon

med de normene den sosiale situasjonen betinges av, og hva dette sier om hvordan aktører handler i en sosial situasjon.

6.0 Oppsummering av funn

Temaet for denne masteroppgaven har vært smittevernshåndtering i mikrososiale situasjoner i det offentlige rom ved en helseinstitusjon. Målet med oppgaven har vært å svare på problemstillingen «*Hvilke uformelle mikrososiale mekanismer påvirker om individer følger opp smitteverntiltakene ved en helseinstitusjon?*» For å svare på denne problemstillingen brøt jeg den ned i tre forskningsspørsmål; «*Hva er det som skjer i den mikrososiologiske situasjonen i det offentlige rom i inngangspartiet ved en helseinstitusjon når mennesker står ovenfor et valg om å praktisere, eller ikke praktisere smittevern? Hva gjør aktørene når de skal gjennomføre den sosiale situasjonen i inngangspartiet?*». «*Hvordan kommer de ulike uformelle sosiale mekanismene relatert til smittevernshåndtering til syne i den sosiale situasjonen i inngangspartiet? Og til slutt «Hvorfor handler mennesker med de mekanismene de gjør i denne situasjonen, og hvordan kommer disse mekanismene til syne? Hvorfor velger noen å sprute hendene, og andre ikke, i den sosiale situasjonen i inngangspartiet?*»

Ved å utvikle tre forskningsspørsmål har jeg studert hva som skjer i mikrososiologiske situasjoner hvor mennesker står ovenfor et valg om å praktisere smitteforebyggende tiltak eller ikke. Dette har jeg tilnærmet meg et svar på i kapittel 4 som tar for seg empiriske funn. Jeg har hatt fokus på å skape en forståelse for hvordan ulike sosiale mekanismer kommer til syne i ulike sosiale situasjoner, og skape en forståelse for hvorfor noen velger å benytte seg av håndsprit, mens andre velger å ikke gjøre det. Disse spørsmålene har jeg tatt for meg og besvart i kapittel 5 hvor jeg gikk inn på å analysere de empiriske funnene med et teoretisk utgangspunkt i Goffmans teorier, og teorien om rasjonelle valg og spillteori. Jeg har vært opptatt av å se på de sosiale mekanismene og faktorene som kommer til syne blant aktørene i den sosiale situasjonen i inngangspartiet ved helseinstitusjonen. For å svare på problemstillingen og forskningsspørsmålene har jeg valgt å bruke ikke-deltagende skjult observasjon som metode for å samle inn data. Jeg har benyttet denne metoden ettersom jeg har vært interessert i å skaffe informasjon om hva mennesker faktisk gjør, ikke hva de sier at de gjør.

For å strukturere funnene sammenfattet jeg de i en modell som synliggjør hva som skjer og hvordan de ulike faktorene spiller inn på mennesker handlingsvalg relatert til håndsprit, og hvordan ulike sosiale mekanismer benyttes for å gjennomføre den sosiale situasjonen. Gjennom utviklingen av denne oppgaven har jeg funnet at det som skjer er at aktøren kommer inn i inngangspartiet og oppfatter en etablert situasjonsdefinisjon, og hvilke sosiale mekanismer og faktorer som kommer til syne i disse sosiale situasjonene. Det er i hovedsak to ulike situasjonsdefinisjoner; en hvor de sosiale rammene for situasjonen tilsier at det er normen å benytte seg av håndsprit, og en situasjonsdefinisjon hvor rammene tilsier at her er normen at det er greit å ikke benytte håndspriten. I disse to ulike situasjonene har jeg funnet at det kommer ulike faktorer til syne, og aktørene benytter noen sosiale mekanismer for å gjennomføre den situasjonen de kommer inn i. Det som forklarer hvorvidt mennesker spriter eller ikke spriter er om det er etablert en sosial situasjonsdefinisjon hvor det er normer og regler som legger føringer for om det er legitimt eller ikke å være.

I situasjoner hvor situasjonsdefinisjonen tilsier at normene er å *benytte* seg av håndsprit, har jeg funnet at faktorer som etablert kø, handlingsmønsteret til aktørene foran, en i grupperelasjon benytter er sosiale faktorer som påvirker om individet benytter seg av sprit. De kan ta i bruk sosiale mekanismer som å snu, bruke blikkretning og justering av gangehastighet og håndtering av medbrakte objekter for å gjennomføre situasjonen å komme ut av den som en kompetent deltager. Med disse rammene vil den rasjonelle aktør vil oppleve at det ikke vil være fornuftig å være gratispassasjer, noe som påvirket at de benytter håndsprit. I situasjoner hvor situasjonsdefinisjonen tilsier at normene gjør det akseptabelt å *ikke benytte* seg av håndsprit, har jeg funnet at faktorer som at hvis de andre i ens gruppe ikke benytter seg av håndsprit, at få av aktørene i inngangspartiet benyttet seg av sprit, og hvis fremmede oppholdt seg foran spritpunktet spiller inn på om aktøren selv benytter seg av håndspriten. Her kom også sosiale mekanismer relatert til håndtering av medbrakte objekter og bruk av blikkretning og justering av gangehastighet til syne når aktørene gjennomførte situasjonen.

For å svare på problemstillingen «*hvilke uformelle mikrososiale mekanismer påvirker om individer følger opp smitteverntiltakene ved en helseinstitusjon?*» kan en si at det finnes en rekke ulike sosiale mekanismer som påvirker mennesker handlingsvalg relatert til bruk av håndsprit i inngangspartiet. Disse mekanismene kan bidra til å gjøre det vil oppleves som rasjonelt å være gratispassasjer, og andre ganger ikke oppleves som rasjonelt å være

gratispassasjer. Informantene tok i bruk en rekke ulike mekanismer for å gjennomføre den sosiale situasjonen de tok del i.

Det har vært interessant å forske på temaet smittevernadferd i et sosiologisk perspektiv. Hvorvidt smittevernforebygging etterleves blant samfunnsmedlemmene, er viktig i et samfunnsmessig perspektiv. I forbindelse med utforming av smittevernsregulering i samfunnet kan informasjonen om hva som skjer i mikrososiale situasjoner i forbindelse med smittevernadferd være nyttig for å få en forståelse av hvordan samfunnet skal gå fram for å skape et kollektiv gode. Dette har vært en studie av en utvalgt helseinstitusjon, noe som gjør at det kan være interessant å forske videre på tema i andre perspektiver. Eksempelvis kan det være interessant å se om en kan tilnærme seg like funn i andre institusjoner som andre helseinstitusjoner, skoler, sykehus offentlige bygninger og så videre. Det kan også være interessant å forske på temaet ved å trekke inn andre sosiale faktorer som eksempelvis klasse, kjønn, nasjonalitet, politisk synspunkt og så videre, for å se om det finnes en sammenheng mellom hvem som praktiserer hvilken adferd. Det kan også være interessant å undersøke om disse sosiale mekanismene kommer til syne i andre mikrososiale situasjoner hvor det er etablert situasjonsdefinisjoner, for å se på hvilke sosiale mekanismer som kommer til syne når aktøren skal forholde seg til normer og gjennomføre sosiale situasjoner.

Kildehenvisning:

Aase, T. H. & Fossåskaret, E. (2014). *Skapte virkeligheter. Om produksjon og tolkning av kvalitative data*. (2. utgave.). Universitetsforlaget.

Aakvaag, G. C. (2008). *Moderne sosiologisk teori*. Abstrakt forlag AS.

Album, D. (1996). *Nære fremmede. Pasientkulturen i sykehus*. Universitetsforlaget.

Andersen, H. & Kaspersen L.B. (Red.). (2013). *Klassisk og moderne samfundsteori*. (5. Utgave.). Hans Reitzels forlag.

Blaikie, N. & Priest, J. (2017). *Social Research. Paradigms in action*. Polity Press.

Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (Red.). (2012). *Kvalitative metoder Empiri og Teoriutvikling* Gyldendal akademiske.

Dahlum, S. (2021, 9. mars). *Validitet*. Store norske leksikon. Hentet 21. mars 2022 fra <https://snl.no/validitet>

Goffman, E. (1992). *Vårt rollespill til daglig. En studie i hverdagslivets dramatik*. Pax forlag

Jacobsen, M.H & Kristiansen, S. (2002). *Erving Goffman. Sociologien om det elementære livs sociale former*. Hans Reitzels forlag AS.

Joas, H. & Knöbl, W. (2009). *Social Theory: Twenty Introductory Lectures*. Cambridge university press.

Lovdata. (2020, 12. mars). *Oversikt: Ny regulering knytt til koronaviruset*

Hentet fra https://lovdata.no/artikkel/oversikt_ny_regulering_knytt_til_koronaviruset/2669

Løkken, G. (2012). *Levd observasjon. En vitenskapsteoretisk kommentar til observasjon som forskningsmetode*. Cappelen Damm.

NESH (2021). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora*. Hentet fra <https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora/>

Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitative metoder*. (5. Utgave.). Fagbokforlaget.

Utdanningsdirektoratet. (2022, 04. januar). *Beredskapsplan for barnehage- og skoleeiere*. Hentet fra: <https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/sikkerhet-og-beredskap/informasjon-om-koronaviruset/beredskapsplan-for-barnehage--og-skoleeiere/>

Vedlegg 1 – Skjema for strukturert observasjon

Skjema for observasjon av bruk av håndsprit ved helseinstitusjon.

Faktorer som vektlegges i observasjonen. – Noteres i «Annet-feltet»

- I hvilke situasjoner **benytter** folk seg av sprit?
- I hvilke situasjoner **benytter folk seg ikke** av sprit?
 - Hvilke sosiale strategier/mekanismer kommer til syne i disse situasjonene
- Er det **ansatte og frivillige** i området med spritdispenseren?
- Hvilke **normer** dannes i de sosiale situasjonene i inngangspartiet?
- Kommer personene inn **alene eller i grupper**?
- Hvor tett kommer informantene på hverandre?
- Bruker individene **munnbind**?
 - Dannes det kø?

Jeg noterer bare de menneskene som er i en sosial situasjon når de står ovenfor valget om å ta sprit eller ikke. Det betyr at hvid de kommer/går slikk at de ser andre personer som er i området, eller kommer med andre. Jeg noterer ikke de som kommer/går alene hvis det ikke er andre personer til stede i områder eller at de ser andre/kan bli sett av andre.

Der hvor jeg kommenterer xtett – x tett slutt betyr det at individene kommer så hyppig at de går veldig tett, og kommer/går nesten samtidig. De befinner seg i spritområdet nesten samtidig.

Individer	Kommer			Går		
	Faktorer	Tar sprit	Tar ikke sprit	Annet:	Tar sprit	Tar ikke sprit

Obs: Dette skjemaet er et utdrag. I det utfylte skjemaet er det langt flere rader med de samme kolonnene.

Fakultet for samfunnsvitenskap og humaniora

Å sprite, eller ikke sprite?

En mikrososiologisk observasjonsstudie av smittevernsrutiner i det offentlige rom.

Eline Isaksen Wiik

Kandidatnummer 2

Masteroppgave i sosiologi ved lektorutdanningen trinn 8-13. SOS-3981 Mai 2022

